

Załącznik
do uchwały nr XXXIII/315/2009
Sejmiku Województwa Lubuskiego
z dnia 23 marca 2009 roku

WOJEWÓDZKI PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

Spis treści

I.	WPROWADZENIE	4
II.	PRAWO WOBEC PRZEMOCY W RODZINIE.....	6
2.1.	Dokumenty międzynarodowe	6
2.2.	Przeciwdziałanie przemocy w świetle prawa polskiego	7
2.3.	Czyny zabronione kwalifikowane jako przemoc w rodzinie	9
III.	KORELACJA PROGRAMU Z INNYMI DOKUMENTAMI KRAJOWYMI ORAZ REGIONALNYMI	10
IV.	PRZEMOC W RODZINIE – PODSTAWY TEORETYCZNE	12
4.1.	Pojęcie przemocy domowej	12
4.2.	Rodzaje przemocy	13
4.3.	Fazy przemocy	13
V.	PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY W RODZINIE – ZAKRES DZIAŁAŃ ORGANÓW ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ I SAMORZĄDOWEJ	14
5.1.	Zadania organów administracji rządowej	14
5.2.	Zadania organów administracji samorządowej	15
5.2.1.	Samorząd gminny	15
5.2.2.	Samorząd powiatowy	16
5.2.3.	Samorząd województwa	17
5.3.	Zakres działań instytucji pomocy społecznej, policji, sądów, prokuratury, ochrony zdrowia oraz organizacji pozarządowych	17
5.3.1.	Pomoc społeczna	17
5.3.2.	Policja	18
5.3.3.	Sądy rodzinne i opiekuńcze	19
5.3.4.	Prokuratura	20
5.3.5.	Ochrona zdrowia	21
5.3.6.	Organizacje pozarządowe	21
VI.	DIAGNOZA PROBLEMU	22
6.1.	Charakterystyka problemu przemocy w rodzinie na poziomie ogólnopolskim	22
6.2.	Skala przemocy w rodzinie w województwie lubuskim	24
6.2.1.	Analiza zjawiska przemocy w rodzinie na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp.	25
6.2.2.	Analiza zjawiska przemocy w rodzinie na podstawie danych Sądu Okręgowego w Zielonej Górze oraz Sądu Rejonowego w Gorzowie Wlkp.	29
6.2.3.	Analiza zjawiska przemocy w rodzinie na podstawie „Bilansu potrzeb województwa lubuskiego w zakresie pomocy społecznej na 2008 rok”	31
6.2.4.	Analiza zjawiska przemocy w rodzinie na podstawie danych Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp.	32
6.2.5.	Działania informacyjno-społeczne realizowane w województwie lubuskim według danych Raportu „Krzywdzenie Dzieci w Polsce”	35
6.3.	Diagnoza zasobów instytucjonalnych	37
6.4.	Podsumowanie	38
VII.	ANALIZA SWOT ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE.....	40

VIII.	CELE PROGRAMU	42
IX.	DZIAŁANIA KOREKCYJNO-EDUKACYJNE WOBEC SPRAWCÓW PRZEMOCY	48
9.1.	Podstawowe założenia ramowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie	48
9.2.	Podstawowe założenia programu	49
9.3.	Realizacja programu	50
9.4.	Adresaci programu	50
9.5.	Zasady uczestnictwa w programie	51
9.6.	Zasady prowadzenia zajęć	51
9.7.	Cele i rezultaty oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	52
9.7.1.	Cele oddziaływań	52
9.7.2.	Rezultaty oddziaływań	52
X.	SPOSÓB REALIZACJI PROGRAMU, MONITOROWANIE, ZARZĄDZANIE I EWALUACJA	53

I. WPROWADZENIE

Uchwalenie Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przez samorząd województwa to zadanie wynikające z art. 6 ust. 6 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Program będzie także stanowił integralną część *Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2005-2013*, w której wspieranie rodziny w wypełnianiu jej funkcji jest jednym z priorytetów. Prace nad Programem powierzone zostały zespołowi redakcyjnemu, powołanemu uchwałą Zarządu Województwa Lubuskiego w dniu 10 czerwca 2008 r. Do współpracy zaproszono przedstawicieli kluczowych instytucji i organizacji pozarządowych zaangażowanych w zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie lubuskim, tj.: Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp., Sądu Okręgowego w Zielonej Górze, Sądu Rejonowego w Gorzowie Wlkp., Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp., Kuratorium Oświaty w Gorzowie Wlkp., Terenowego Komitetu Ochrony Praw Dziecka w Zielonej Górze oraz Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Gorzowie Wlkp.

Strategicznym celem Programu jest ***ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie oraz skutków stosowania przemocy w województwie lubuskim***. Cele operacyjne oraz zadania *Programu* mają natomiast charakter profilaktyczny (np. promowanie, propagowanie zachowań alternatywnych wobec przemocy), edukacyjny (np. upowszechnianie wiedzy na temat przemocy i jej negatywnych skutków, kształtowanie właściwych postaw, w tym braku akceptacji dla przemocy), pomocowy (np. specjalistyczne poradnictwo, działania terapeutyczne, korekcyjno-edukacyjne, informowanie o możliwościach i miejscach uzyskania pomocy) oraz wspierający (np. wsparcie merytoryczne i praktyczne służb pomocowych, wzmacnianie i aktywizowanie instytucji i organizacji, rozwój instytucjonalny, współpraca i wymiana doświadczeń).

Program określa działania ukierunkowane zarówno na ochronę ofiar przemocy, jak i na edukowanie osób stosujących przemoc oraz korygowanie agresywnych zachowań. W części opisowej *Programu* przedstawiono podstawowe informacje na temat zjawiska przemocy w rodzinie, przepisy prawne międzynarodowe i krajowe oraz programy odnoszące się do problemu.

Opracowanie *Programu* poprzedzone zostało diagnozą problemu w województwie lubuskim przy współpracy z Komendą Wojewódzką Policji w Gorzowie Wlkp., Sądem Okręgowym w Zielonej Górze, Sądem Rejonowym w Gorzowie Wlkp., Lubuskim Urzędem Wojewódzkim w Gorzowie Wlkp. oraz Kuratorium Oświaty w Gorzowie Wlkp. Instytucje

te udostępniły dane dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie. Wykorzystano również sporządzany corocznie „*Bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej na 2008 r.*”. Diagnoza problemu potwierdziła, że przemoc dotyka najczęściej kobiety i dzieci, a sprawcami przemocy w większości przypadków są mężczyźni i to najczęściej znajdujący się pod wpływem alkoholu. Miasto jest miejscem, w którym przemoc przejawia się częściej w porównaniu z wsią. Na poziomie krajowym diagnoza problemu przemocy w rodzinie uwzględnia badania TNS OBOP przeprowadzone w 2007 r. na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej - *Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinii ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie.*

Podczas prac nad *Programem* wytyczone zostały słabe i mocne strony zasobów związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie w województwie lubuskim oraz szanse i zagrożenia. Analiza SWOT pozwoliła wyznaczyć cele i zadania programu, adekwatne do lokalnych potrzeb.

Przemoc w rodzinie nie jest problemem indywidualnym, lecz społecznym. Kierunki i zakres działań wyznaczonych przez ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie są szczególnie istotne z punktu widzenia zadań pomocy społecznej, bo to właśnie te jednostki organizacyjne są odpowiedzialne za zapewnienie i organizowanie pomocy.

Współpraca samorządu województwa z organami samorządu terytorialnego, administracją rządową, innymi podmiotami i organizacjami pozarządowymi przy realizacji *Programu* powinna przynieść wymierne efekty w postaci ograniczenia zjawiska przemocy w rodzinie w województwie lubuskim.

II. PRAWO WOBEC PRZEMOCY W RODZINIE

2.1. Dokumenty międzynarodowe

Najważniejszym dokumentem postulującym poszanowanie i zachowanie ludzkich praw oraz podstawowych wolności dla wszystkich bez względu na rasę, płeć, język lub wyznanie jest **Karta Narodów Zjednoczonych** z 1945 r.

Podobne postulaty dotyczące praw i wolności człowieka zawiera **Powszechna Deklaracja Praw Człowieka** z 1948 r. Według tego dokumentu każdy ma prawo do życia, wolności, bezpieczeństwa, jak również nikogo nie wolno traktować w sposób okrutny, niehumanitarny i poniżający.

Przemoc w rodzinie, a przede wszystkim wobec kobiet znalazła również odzwierciedlenie w dokumentach międzynarodowych. Organizacja Narodów Zjednoczonych oraz Unia Europejska podjęły działania w tym zakresie. Organizacje te uznały przemoc wobec kobiet w swoich dokumentach i rekomendacjach jako naruszenie praw człowieka. Najważniejszymi dokumentami potwierdzającymi ten fakt jest:

- **Deklaracja Wiedeńska** przyjęta przez ONZ na Światowej Konferencji Praw Człowieka w Wiedniu w 1993 roku, w myśl której przemoc wobec kobiet stanowi naruszenie praw człowieka, nawet gdy dochodzi do niej w tak zwanej sferze prywatnej.
- **Platforma Działania**, dokument przyjęty na IV Światowej Konferencji w sprawie Kobiet w Pekinie w 1995 roku, określający szczegółowo, jakie środki przeciwko stosowaniu przemocy wobec kobiet powinny podjąć państwa członkowskie.

Dokumentem dotyczącym zwalczania strukturalnej i prywatnej przemocy wobec kobiet jest **Konwencja Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet**.

Ważne inicjatywy na rzecz przeciwdziałania przemocy podjęto także w Europie. Za najważniejsze dokumenty przyjęte w tym zakresie należy uznać **Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności** z 1950 roku. Konwencja gwarantuje każdemu prawo do życia, zdrowia i wolności. Zakazuje także tortur oraz innych form niehumanitarnego i poniżającego zachowania. Ta kluczowa konwencja nakłada na swoich sygnatariuszy obowiązek podjęcia działań na rzecz likwidacji przemocy i ochrony kobiet przed wszelkimi formami przemocy.

W ostatnich latach Rada Europy wydała dużą liczbę zaleceń dotyczących przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy w rodzinie. Od 1997 roku programem realizowanym przez Unię Europejską jest **Program Daphne** mający na celu wsparcie

projektów na rzecz likwidacji przemocy wobec kobiet i dzieci. Kontynuacją tych działań jest program **Daphne II** (w latach 2004-2008) oraz **Daphne III** (2007-2013).

Z inicjatywy działającego w Parlamencie Europejskim Komitetu ds. Praw Kobiet, w latach 1999-2000 w państwach UE przeprowadzono kampanię przeciwko przemocy wobec kobiet. Jej akcentem końcowym była konferencja, która odbyła się w Portugalii w 2000 roku¹.

Ochronę dzieci przed przemocą gwarantuje **Konwencja o Prawach Dziecka** przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w 1989 roku. Uznano w niej wrodzoną godność oraz równe i niezbywalne prawa wszystkich członków rodziny ludzkiej oraz podkreślono, że dziecko do pełnego i harmonijnego rozwoju powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia. Stąd też art. 19 Konwencji o prawach dziecka nakłada na państwa zobowiązanie do podejmowania działań w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej w celu ochrony dziecka pozostającego pod opieką rodziców i opiekunów przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych.

2.2. Przeciwdziałanie przemocy w świetle polskiego prawa

Najważniejszym dokumentem w ustawodawstwie polskim, ustanawiającym podstawowe prawa człowieka jest **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej** z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.). Rozdział drugi pt. „Wolności, Prawa i Obowiązki Człowieka i Obywatela” reguluje zasady zapewniające każdemu nietykalność osobistą i cielesną oraz stawia na ich straży władze publiczne. Konstytucja przyznaje każdemu prawo żądania od organów władzy publicznej szczególnej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Kolejnym dokumentem regulującym działania dotyczące przemocy w rodzinie jest **ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493)**. Definiuje ona pojęcie przemocy w rodzinie, określa zadania organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, zasady postępowania wobec osób doznających przemocy w rodzinie oraz zasady postępowania wobec sprawców przemocy. Na samorząd województwa ustawa nakłada obowiązek inspirowania i promowania nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, organizowania szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy domowej,

¹ J. Różyńska, Niezbędnik pracownika socjalnego. Przemoc wobec kobiet w rodzinie, Warszawa 2007, s. 8.

a także opracowywania programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

W związku z tym, iż przemoc występuje bardzo często w rodzinach dotkniętych problemem alkoholowym kwestie przemocy reguluje również **ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2002 r., Nr 147, poz. 1231, z późn. zm.)**. Jako jeden ze sposobów przeciwdziałania alkoholizmowi przedstawia przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Nakłada ona na samorząd gminny obowiązek udzielania rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej oraz obrony przed przemocą w rodzinie.

Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 115, poz. 728) także określa kompetencje jednostek i pracowników pomocy społecznej, których zadaniem jest udzielanie wszelkiej pomocy osobom i rodzinom dotkniętym problemem przemocy domowej. Przemoc w rodzinie jest jednym z powodów przyznawania pomocy społecznej.

Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy będzie ponadto realizowany w oparciu o następujące akty prawne:

- ustawę z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59, z późn. zm.),
- ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.),
- ustawę z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2002 r. Nr 7, poz. 58, z późn. zm.),
- ustawę z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.),
- ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.),
- ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.),
- ustawę z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590, z późn. zm.),
- ustawę z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592, z późn. zm.),
- ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.),
- ustawę z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 91, poz. 408 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535 z późn. zm.).

Według polskiego prawa przemoc wobec najbliższych jest przestępstwem ściganym z urzędu. Wszystkie instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą

działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu są zobowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub policję. Zaniechanie tego obowiązku może skutkować odpowiedzialnością karną. Także osoby, które pełnią w ramach swoich obowiązków zadania służbowe mają obowiązek powiadomienia policji lub prokuratora w przypadku podejrzenia o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny. I ostatnia kwestia - każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję. Jednak w tym wypadku – ze względu na brak sankcji prawnych i status „obowiązku społecznego” niewypełnienie tych zapisów nie pociąga za sobą konsekwencji².

2.3. Czyny zabronione kwalifikowane jako przemoc w rodzinie

W rodzinie popełniane są czyny, które ustawowo podlegają karze. Zgodnie z kodeksem karnym, do takich czynów zaliczamy:

- pozostawianie osoby, względem której jest się obowiązany do opieki, w sytuacjach zagrażających bezpośrednio jej życiu lub zdrowiu,
- groźby popełnienia przestępstwa na szkodę najbliższych,
- zmuszanie do określonych zachowań,
- gwałt,
- nakłanianie i zmuszanie do czynów nierządnych przy wykorzystaniu stosunku zależności,
- dopuszczanie się czynu lubieżnego względem osoby poniżej 15 lat,
- znęcanie się psychiczne lub fizyczne,
- rozpijanie małoletniego,
- uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego,
- porzucanie małoletniego lub osoby nieporadnej,
- uprowadzanie lub zatrzymanie małoletniego wbrew woli osoby powołanej do opieki,
- naruszanie nietykalności cielesnej,
- kradzież na rzecz osoby najbliższej,
- niszczenie mienia³.

² K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska „Przemoc w rodzinie”, Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia, Warszawa 2007, s. 32.

³ H.D. Sasal „Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie”, Wydawnictwo Edukacyjne Parpa, Warszawa 2005, s. 137.

III. KORELACJA PROGRAMU Z INNYMI DOKUMENTAMI KRAJOWYMI ORAZ REGIONALNYMI

Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie jest zgodny z aktami prawnymi oraz dokumentami o charakterze strategicznym, funkcjonującymi zarówno na poziomie krajowym, jak i wojewódzkim.

Na poziomie krajowym realizowany jest **Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie**. Głównym założeniem tego programu jest wprowadzenie w życie szerokiego zbioru działań mających na celu zwrócenie uwagi opinii publicznej na zjawisko przemocy w rodzinie, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz zwiększenie profesjonalizmu służb społecznych w udzielaniu pomocy ofiarom przemocy rodzinnej, a także w podejmowaniu odpowiednich działań wobec sprawcy.

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie określa zadania w zakresie zapewnienia ochrony i udzielania pomocy ofiarom przemocy, prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, a także w zakresie podnoszenia świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie.

Za cele tego programu przyjęto:

- zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie,
- zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy,
- zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Innym programem podejmującym temat przemocy jest **Rządowy Program „Świetlica, Praca i Staż – socjoterapia w środowisku wiejskim”**.

Inspiracją dla realizacji programu „Świetlica, Praca i Staż – socjoterapia w środowisku wiejskim”, jest udzielanie pomocy samorządom gminnym oraz organizacjom pozarządowym przede wszystkim w likwidowaniu barier realnego zagrożenia wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych, a także inicjowania lokalnych programów rynku pracy dla osób dorosłych.

Program zmierza do wskazywania oraz promowania dobrych praktyk współpracy między jednostkami samorządu gminnego na obszarze powiatu, a nawet całego województwa, mieszczących się w pojęciu solidaryzmu i sąsiedzkiej pomocy w pokonywaniu tych samych społecznych problemów.

Problem uciążliwości, jaki niesie za sobą dla społeczeństwa przestępczość pospolita spowodował opracowanie w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji **Rządowego Programu Ograniczania Przestępczości i Aspołecznych Zachowań „Razem bezpieczniej”**. Celem tego programu jest ograniczenie zjawisk zachowań budzących powszechny sprzeciw i poczucie zagrożenia. Program ten w obszarze swojego działania obejmuje przemoc w rodzinie, w ramach którego realizowane są przez organizacje pozarządowe i samorządy programy autorskie adresowane do osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

Na poziomie wojewódzkim problem przeciwdziałania przemocy w rodzinie pojawia się m.in. w **Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego z horyzontem czasowym do 2020 roku**, która określa cele i priorytety polityki rozwoju prowadzonej na terenie województwa, w tym również rozwoju społecznego województwa oraz **Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2005-2013** wyznaczającej kierunki polityki samorządu wobec grup społecznych, które znalazły się trudnej sytuacji socjalnej m.in. na skutek procesów transformacji ustrojowej i gospodarczej. Za podstawowe priorytety Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2005-2013 przyjęto:

- wyrównywanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży,
- zapobieganie wykluczeniu społecznemu osób i rodzin ubogich, objętych bezrobociem oraz ich integracja ze społeczeństwem,
- doskonalenie systemu wsparcia społecznego,
- wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Drugim programem, w którym realizowane są zadania dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest **Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2007-2011**. Jednym z priorytetów programu jest przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, którego celami są: wspieranie rozwoju systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinach alkoholowych we współpracy z policją, pomocą społeczną, placówkami leczenia odwykowego, powiatowymi centrami pomocy rodzinie oraz gminnymi komisjami rozwiązywania problemów alkoholowych, zapewnienie profesjonalnej pomocy interwencyjnej i terapeutycznej dzieciom – ofiarom przemocy oraz ich rodzinom.

IV. PRZEMOC W RODZINIE – PODSTAWY TEORETYCZNE

4.1. Pojęcie przemocy domowej

Przemoc w literaturze specjalistycznej jest definiowana jako zespół atakujących, nadzorujących i kontrolujących zachowań obejmujących przemoc fizyczną, seksualną i emocjonalną. Jest to ciąg zachowań o charakterze zamierzonym i instrumentalnym, których celem jest zniewolenie ofiary, wyeliminowanie jej suwerennych myśli i działań, podporządkowanie jej żądaniom i potrzebom sprawcy⁴.

W polskim ustawodawstwie definicja przemocy domowej zawarta jest w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie:

„Przemoc w rodzinie to jednorazowe lub powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych lub innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu psychicznym lub fizycznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.”

Z definicji tej wynika, że przemoc w rodzinie to ogólne określenie zachowań osób chcących uzyskać przewagę nad inną osobą, z którą mają albo miały bliskie stosunki lub stosunki rodzinne i chcący tę osobę kontrolować. Jest więc to seria zdarzeń, w których dochodzi do złego traktowania fizycznego i psychicznego ofiary⁵.

Przemoc w rodzinie nie zawsze jest łatwa do rozpoznania. Powszechnie przyjmuje się, że jest to działanie:

- intencjonalne i skierowane przeciwko innym członkom rodziny – to zamierzone działanie lub zaniechanie mające na celu całkowitą kontrolę nad ofiarami;
- naruszające prawa i dobra osobiste ofiar – sprawca wykorzystując swoją przewagę narusza podstawowe prawa człowieka, np. prawo do nietykalności fizycznej, godności, szacunku;
- wykorzystujące wyraźną asymetrię sił – ofiara jest słabsza, a sprawca silniejszy;
- powodujące ból i cierpienie – sprawca naraża zdrowie i życie ofiar na poważne szkody, co powoduje, że ofiary mają mniejszą zdolność do samoobrony.

⁴ A. Lipowska-Teutsch, *Wychować, wyleczyć, wyzwolić*, Warszawa 1998, s. 12.

⁵ Tamże, s. 13.

4.2. Rodzaje przemocy

Wyodrębnia się następujące rodzaje przemocy:

- **Przemoc fizyczna** – wszelkiego rodzaju działania bezpośrednie z użyciem siły, których rezultatem jest nieprzypadkowe zranienie, np. popychanie, obezwładnienie, policzkowanie, szczypanie, kopanie, duszenie, bicie otwartą ręką, pięścią lub przedmiotami oblewanie wrzątkiem lub substancjami żrącymi, użycie broni.
- **Przemoc psychiczna** – prowadzi do zniszczenia pozytywnego obrazu własnej osoby, wykorzystuje mechanizmy psychologiczne, np. wyśmiewanie, poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie, narzucanie własnych poglądów, ciągłe krytykowanie, kontrolowanie, ograniczanie kontaktów z innymi ludźmi, stosowanie gróźb, szantażowanie.
- **Przemoc seksualna** – wymuszanie różnego rodzaju niechcianych zachowań w celu zaspokojenia potrzeb seksualnych sprawcy, np. nieakceptowanych pieszczot i praktyk seksualnych, seksu z osobami trzecimi, sadystycznych form współżycia, a także krytykowanie zachowań seksualnych.
- **Przemoc ekonomiczna** – prowadzi do całkowitego uzależnienia finansowego od sprawcy, np. poprzez odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy, niezaspokajanie podstawowych potrzeb materialnych rodziny, okradanie, zaciąganie kredytów i zmuszanie do zaciągania pożyczek wbrew woli współmałżonka.
- **Zaniedbanie** – ciągłe niezaspokajanie podstawowych potrzeb fizycznych i emocjonalnych⁶.

4.3. Fazy przemocy

Przemoc w rodzinie nie jest zdarzeniem jednorazowym. Jej powstanie powoduje cykliczne powtarzanie się. W cyklu przemocy wobec bliskich obserwuje się trzy następujące po sobie fazy:

- **Faza narastającego napięcia** – początkiem cyklu jest wyczuwalny wzrost napięcia, narastające sytuacje konfliktowe. Przyczyny mogą tkwić poza rodziną, czasem są to błahostki, drobne nieporozumienia powodujące dalszy wzrost napięcia. Zaczyna pojawiać się agresja.
- **Faza ostrej przemocy** – następuje wybuch agresji, sprawca przemienia się w kata, może dokonać strasznych czynów, nie zwracając uwagi na krzywdę innych. W tej fazie najczęściej występuje interwencja, ofiary w afekcie decydują się wezwać pomoc czy złożyć skargę.
- **Faza miodowego miesiąca** – to czas skruchy i okazywania miłości. Sprawca zaczyna dostrzegać to, co się wydarzyło. Próbuje załagodzić sytuację, przeprosza, obiecuje poprawę, staje się uczynny i miły. Pozwala ofiarom uwierzyć, że teraz będzie inaczej że to się więcej nie powtórzy. Ofiary zaś wierzą wbrew zdrowemu rozsądkowi, bo w głębi serca tego właśnie pragną. I nawet jeśli przed chwilą były gotowe uciec, teraz zostają. Sprawca nie jest w stanie długo pełnić takiej roli: z jakiegoś powodu znowu narasta napięcie i wszystko zaczyna się powtarzać⁷.

⁶ H.D. Sasal „Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie”, Wydawnictwo Edukacyjne Parpa, Warszawa 2005, s. 28-29.

⁷ Tamże, s. 29-30.

V. PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY W RODZINIE – ZAKRES DZIAŁAŃ ORGANÓW ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ I SAMORZĄDOWEJ

Bardzo istotną rolę w realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie odgrywa współpraca różnych służb, instytucji i organizacji pozarządowych. Reagowanie na przemoc domową jest dla ofiary i sprawcy czytelnym komunikatem, że sytuacja rodziny nie jest sprawą prywatną, a krzywdzenie osób bliskich nie jest akceptowane społecznie. Współpraca wielu podmiotów wynika z założenia, że pomoc udzielana rodzinom powinna być kompleksowa i wielodyscyplinarna. Pomoc musi uwzględniać aspekty życia osób krzywdzonych, jak i sprawców przemocy. Wsparcie oraz pomoc psychologiczną, socjalną, materialną, często medyczną i prawną powinna otrzymać cała rodzina. Ogromną rolę wówczas odgrywa policjant, pracownik socjalny, członek gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, psycholog, pedagog szkolny, lekarz, pielęgniarka jak również przedstawiciel działającej na danym terenie organizacji pozarządowej. Podejmując decyzję o współpracy jest szansa na zwiększenie efektywności działań na bardziej skuteczne i twórcze rozwiązywanie problemów⁸.

5.1. Zadania organów administracji rządowej

Do zadań wojewody w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie należy:

- opracowywanie materiałów instruktażowych, zaleceń i procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą w rodzinie,
- monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie,
- cykliczne badanie infrastruktury instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie,
- sporządzanie sprawozdawczości z działań realizowanych w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przez gminy i powiaty,
- przekazywanie środków na zadania z zakresu administracji rządowej realizowane przez powiat (programy korekcyjno – edukacyjne dla sprawców przemocy oraz prowadzenie specjalistycznego ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie), a także dofinansowywanie zadania własnego samorządu województwa (szkolenia),
- sprawowanie nadzoru nad wykonywaniem zadań przez jednostki samorządu terytorialnego.

Zadania w imieniu Wojewody Lubuskiego realizuje Wojewódzki Koordynator ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

⁸ K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska „Przemoc w rodzinie”, Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia, Warszawa 2007, s. 33.

W Wydziale Polityki Społecznej Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. w 2008 roku powołany został Wojewódzki Interdyscyplinarny Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Zespół składa się z przedstawicieli 20 instytucji tzw. „pierwszego kontaktu” z ofiarami, sprawcami i świadkami przemocy.

Celami Zespołu są:

- stworzenie systemowych rozwiązań w zakresie ograniczania zjawiska przemocy,
- zacieśnienie współpracy pomiędzy instytucjami i wypracowanie optymalnych zasad komunikacji,
- wzrost zaangażowania przedstawicieli instytucji lokalnych w realizację zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- zwiększenie świadomości społecznej
- zwiększenie świadomości ofiar przemocy, jej świadków i sprawców odnośnie możliwości otrzymywania pomocy i terapii.

Do 2010 roku Zespół przyjął realizację następujących zadań:

- diagnozowanie, monitorowanie skali i dynamiki zjawiska na terenie województwa,
- definiowanie obszarów problemowych, ograniczeń wynikających z obowiązujących uregulowań prawnych, interpretacji i egzekwowania obowiązujących przepisów,
- opracowanie procedur, wytycznych, skutecznej interwencji i prewencji, propozycji wspólnych przedsięwzięć dla grup zawodowych, stykających się ze zjawiskiem,
- upowszechnianie wiedzy, informacji na temat obowiązującego prawa, możliwości i form otrzymania pomocy.

5.2. Zadania organów administracji samorządowej

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie określa dla organów samorządu gminnego, powiatowego oraz województwa następujące zadania:

5.2.1. Samorząd gminny:

- tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- opracowywanie i realizacja programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- prowadzenie gminnych ośrodków wsparcia.

Samorząd gminny realizuje również obowiązek przeciwdziałania przemocy w rodzinie, szczególnie w rodzinie z problemem alkoholowym. Zgodnie z ustawą o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, do zadań własnych gminy należy m.in. udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy

psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie. Możliwości działań na rzecz pomocy ofiarom przemocy domowej podejmowanych na terenie gmin:

- udostępnienie rodzinom, w których występuje przemoc, pomocy psychospołecznej i prawnej poprzez:
 - tworzenie i prowadzenie punktów informacyjno-konsultacyjnych, schronisk dla ofiar przemocy domowej, ośrodków interwencji kryzysowej, telefonów zaufania, programów środowiskowych,
 - inicjowanie powstawania i wspieranie organizacji społecznych pomagających ofiarom przemocy domowej, grup wsparcia dla ofiar przemocy domowej.
- w przypadku, gdy aktem przemocy towarzyszy picie alkoholu należy powiadomić gminną komisję rozwiązywania problemów alkoholowych, która zgodnie z prawem powinna:
 - przeprowadzić dokładne rozeznanie sytuacji (wywiad środowiskowy),
 - wezwać osobę nadużywającą alkohol i stosującą przemoc na rozmowę ostrzegawczą, informującą o prawnych konsekwencjach stosowania przemocy wobec bliskich,
 - udzielić wsparcia socjalnego, psychologicznego, prawnego osobom poszkodowanym,
 - poinformować członków rodzin o możliwościach szukania pomocy w zakresie problemów alkoholowych i przemocy domowej,
 - prowadzić dokumentację przypadku,
 - w przypadku stwierdzenia bądź podejrzenia popełnienia przestępstwa powiadomić organy ścigania,
 - w razie konieczności powiadomić policję i wnioskować o objęcie rodziny działaniami zgodne z kompetencjami, np. wizyty dzielnicowego,
 - w razie konieczności powiadomić ośrodek pomocy społecznej i wnioskować o objęcie rodziny działaniami zgodnie z kompetencjami,
 - wnioskować do sądu rejonowego o zastosowanie, wobec osoby uzależnionej od alkoholu, obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego,
 - współpracować z innymi instytucjami i organizacjami pomagającymi ofiarom przemocy domowej w środowisku lokalnym⁹.

5.2.2. Samorząd powiatowy:

- tworzenie i prowadzenie ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej,
- tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- opracowywanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

⁹ [w: www.niebieskalinia.pl].

5.2.3. Samorząd województwa:

- inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- opracowywanie programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

5.3. Zakres działań instytucji pomocy społecznej, policji, sądów, prokuratury, ochrony zdrowia oraz organizacji pozarządowych

5.3.1. Pomoc społeczna

Celem działania pomocy społecznej jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych, których same nie są w stanie pokonać, a także zapobieganie powstawaniu tych sytuacji. Pomoc społeczna udzielana jest między innymi z powodu wstępowania w rodzinie przemocy. Przemoc domowa jest przyczyną dysfunkcji rodziny, a także może być konsekwencją dysfunkcji o innym podłożu. Pomocy społecznej udziela się także w przypadku: sieroctwa, bezdomności, alkoholizmu, narkomanii, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Wszystkie te sytuacje mogą sprzyjać występowaniu przemocy wobec bliskich bądź z niej wynikać. W strukturach lokalnych funkcjonują ośrodki pomocy społecznej. Bezpośrednią pomocą rodzinom i osobom potrzebującym zajmują się pracownicy socjalni, działający zgodnie z ustaloną rejonizacją. W ramach swoich kompetencji i zadań pomoc społeczna:

- przeprowadza wywiad środowiskowy umożliwiający diagnozę sytuacji rodziny lub osoby (Niebieska Karta – załącznik do wywiadu),
- przygotowuje wszechstronny plan pomocy,
- monitoruje efekty podjętych działań,
- pomaga w załatwianiu spraw urzędowych i innych ważnych spraw bytowych,
- udziela szeroko rozumianego poradnictwa, np. prawnego, psychologicznego lub wskazuje miejsca gdzie można uzyskać taką pomoc,
- udziela informacji o przysługujących świadczeniach i formach pomocy,
- w uzasadnionych przypadkach: udziela pomocy finansowej w formie zasiłków stałych, okresowych, celowych, udziela pomocy rzeczowej np. przekazanie odzieży, żywności, udziela zasiłków i pożyczek na ekonomiczne usamodzielnienie się,
- informuje o możliwościach uzyskania pomocy w środowisku lokalnym,

- wskazuje miejsca zajmujące się pomaganiem ofiarom przemocy domowej, w tym możliwości otrzymania schronienia np. w schroniskach, hostelach, ośrodkach,
- w razie potrzeby bądź na życzenie zainteresowanych zwraca się do policji o podjęcie działań prewencyjnych wobec sprawcy, zgodnie z kompetencjami policji,
- w przypadku stwierdzenia bądź podejrzenia popełnienia przestępstwa powiadamia organy ścigania,
- może organizować i prowadzić np. punkty informacyjne, ośrodki pomocy, grupy wsparcia dla ofiar przemocy domowej, świetlice dla dzieci,
- współpracuje z innymi instytucjami i organizacjami.

5.3.2. Policja

W Polsce istnieją wzorce lokalne współdziałania prokuratury, policji z organizacjami pozarządowymi i samorządami lokalnymi, a obowiązująca od 2005 roku ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, która daje wiele uprawnień władzom lokalnym, jest w tym obszarze pomocna. Policja jest jedną z instytucji, które mogą wnieść swój wkład w to, żeby przemoc domowa spotkała się ze społecznym potępieniem. Policja jest pierwsza na miejscu zdarzenia, pierwsza ma kontakt z ofiarą i sprawcą. Przez to indywidualna reakcja funkcjonariuszy jest jednocześnie miernikiem instytucjonalnej reakcji wobec ofiar i sprawców¹⁰.

Do podstawowych zadań policji należy m.in.: ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra, inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami pozarządowymi oraz wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców.

Z kolei działania chroniące ofiary przemocy domowej podejmowane przez policję zgodnie z obowiązującym prawem to: interwencja, sporządzenie dokładnego opisu zdarzenia (notatka urzędowa), zatrzymanie sprawców przemocy domowej stwarzających w sposób oczywisty zagrożenie dla życia bądź zdrowia ofiar, a także mienia, wszczęcie postępowania przygotowawczego przeciwko sprawcy przemocy w przypadku zgłoszenia lub stwierdzenia popełnienia przestępstwa, zabezpieczenie dowodów popełnienia przestępstwa, podjęcie działań prewencyjnych wobec sprawcy przemocy, udzielenie informacji ofiarom o możliwości uzyskania pomocy.

Osoby wzywające policję mają natomiast prawo do: uzyskania od policjantów zapewnienia doraźnego bezpieczeństwa, uzyskania informacji, kto przyjechał na wezwanie -

¹⁰ L. Tomaszewska, Niezbędnik prokuratora. Przemoc wobec kobiet w rodzinie, Warszawa 2007, s. 52-53.

numer identyfikacyjny policjantów, nazwa i siedziba jednostki, wykorzystania dokumentacji interwencji policyjnej jako dowodów w sprawie karnej przeciw sprawcy przemocy, zgłoszenia interweniujących policjantów na świadków w sprawie sądowej.

5.3.3. Sądy rodzinne i opiekuńcze

Sądy rodzinne i opiekuńcze zobowiązane są do reagowania na każdą informację dotyczącą wszelkich nieprawidłowości w opiece nad dzieckiem oraz naruszenia jego dóbr. Powołane zostały w szczególności do rozpoznawania spraw z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, postępowania w sprawach nieletnich oraz w stosunku do osób uzależnionych od alkoholu. Sądy te przyjmują każde zawiadomienie o przemocy nad małoletnimi, jak również prowadzą postępowanie opiekuńcze mające na celu zabezpieczenie dzieci oraz resocjalizację rodziny.

W sytuacji wystąpienia przemocy wobec dzieci sądy opiekuńcze i rodzinne w swoich kompetencjach posiadają możliwość zastosowania następujących środków:

- zobowiązanie rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń np. podjęcie terapii odwykowej, uczęszczanie na zajęcia „Szkoła dla Rodziców”, powstrzymanie się od spożycia alkoholu, poddanie się badaniom psychologicznym, psychiatrycznym,
- poddanie wykonywaniu władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego,
- skierowanie małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi,
- zarządzenie umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej,
- zakazanie rodzicom pozbawionym władzy rodzicielskiej osobistej styczności z dzieckiem.

Środki te mogą być już tymczasowo stosowane jeszcze przed prawomocnym zakończeniem postępowania, nawet zakaz osobistej styczności z dzieckiem w sytuacji, gdy rodzice nie są pozbawieni władzy rodzicielskiej. W swojej właściwości sądy opiekuńcze mogą zastosować środek końcowy, jakim jest pozbawianie władzy rodzicielskiej.

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich zawiera katalog środków stosowanych przez sądy opiekuńcze wobec nieletnich dopuszczających się czynów karalnych. Do nich zaliczamy m.in.:

- udzielenie upomnienia,
- zobowiązanie do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym,

terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzania się w stan odurzenia,

- ustanowienie nadzoru odpowiedzialnego rodziców lub opiekuna,
- ustanowienie nadzoru organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania - udzielających poręczenia za nieletniego,
- zastosowanie nadzoru kuratora,
- skierowanie do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją,
- orzeczenie o umieszczenie w rodzinie zastępczej, w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, w młodzieżowym ośrodku socjoterapii albo w ośrodku szkolno-wychowawczym,
- orzeczenie o umieszczenie w zakładzie poprawczym.

5.3.4. Prokuratura

Prokurator wydaje wytyczne dla policji i ma największy wpływ na poziom jej pracy oraz właściwe ukierunkowanie postępowania przygotowawczego. Dlatego ważna jest posiadana przez prokuratora wiedza na temat specyfiki zjawiska przemocy w rodzinie, aby w trakcie postępowania przygotowawczego oraz sądowego naczelną zasadą przyświecającą jego pracy było zapewnienie bezpieczeństwa osobom pokrzywdzonym i pociągnięcie do odpowiedzialności tych, którzy stosują przemoc wobec najbliższych.

Od podejścia organów ścigania zależy również, czy i w jakim stopniu osoba pokrzywdzona będzie konsekwentna wobec sprawcy przemocy, nastawiona na współpracę z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości¹¹.

Osoby poszkodowane na skutek przemocy domowej, a także świadkowie mogą złożyć w prokuraturze bądź na policji zawiadomienie o przestępstwie ściganym w trybie publiczno-skargowym lub wnioszek o ściganie przestępstwa (dotyczy to przestępstw ściganych na wniosek osoby poszkodowanej). W przypadku uzasadnionego podejrzenia, że popełniono przestępstwo prokuratura wspólnie z policją ma obowiązek:

- wszcząć postępowanie przygotowawcze mające na celu sprawdzenie czy faktycznie popełniono przestępstwo,
- wyjaśnienia okoliczności czynu,
- zebrania i zabezpieczenia dowodów,
- ujęcia sprawcy,
- w uzasadnionym przypadku zastosować środek zapobiegawczy wobec sprawcy przemocy w postaci: dozoru policyjnego, tymczasowego aresztowania.

¹¹ L. Tomaszewska, Niezbędnik prokuratora. Przemoc wobec kobiet w rodzinie, Warszawa 2007, s. 53.

5.3.5. Ochrona zdrowia

Głównym zadaniem służby zdrowia jest ochrona zdrowia pacjenta. Zjawisko przemocy domowej kwalifikuje się do zakresu sytuacji objętych świadczeniami zdrowotnymi ponieważ bardzo często towarzyszą mu wyraźne uszkodzenia zdrowia somatycznego i zawsze występują poważne uszkodzenia zdrowia psychicznego.

W dziedzinie pomocy ofiarom przemocy domowej, oprócz zadań podstawowych, takich jak np. udzielenie pomocy medycznej, istotne jest:

- rozpoznanie sygnałów świadczących o występowaniu przemocy, szczególnie gdy ofiary bądź świadkowie próbują to ukryć,
- umiejętność przeprowadzenia rozmowy umożliwiającej rozpoznanie form przemocy i częstotliwości jej występowania,
- poinformowanie ofiar o możliwościach szukania pomocy,
- wystawienie na prośbę poszkodowanych zaświadczenia lekarskiego o stwierdzonych obrażeniach,
- poinformowanie ofiar o miejscach i warunkach wystawienia obdukcji,
- w przypadku stwierdzenia takiej konieczności lub na prośbę poszkodowanych powiadomienie innych służb np. pomocy społecznej, policji, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych,
- w przypadku stwierdzenia podczas badania lub podejrzenia popełnienia przestępstwa, np. ślady ciężkiego uszkodzenia ciała, ślady podejrzanых oparzeń, wykorzystania seksualnego, powiadomienie organów ścigania.

5.3.6. Organizacje pozarządowe

W środowiskach lokalnych powstają oraz działają organizacje pozarządowe, które specjalizują się w pomaganiu ofiarom przemocy w rodzinie. W ramach swojej działalności oferują m.in.: pomoc psychologiczną, w grupie i kontakcie indywidualnym, pomoc prawną, w tym pisanie pozwów i wniosków, pomoc socjalną, grupy wsparcia, grupy samopomocowe, pomoc socjoterapeutyczną dla dzieci, udział w prowadzeniu wywiadów środowiskowych i w pracach zespołów pomagających ofiarom przemocy np. przy gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych czy ośrodka pomocy społecznej.¹² Ważnym aspektem działalności organizacji pozarządowych jest zapewnianie ofiarom przemocy całodobowej opieki, kiedy nie jest możliwe ich przebywanie w swoim miejscu zamieszkania. Nie zawsze bowiem samorządy gminne czy powiatowe mają możliwości organizacji takich miejsc pobytu dla ofiar przemocy.

¹² [w: www.niebieskalinia.pl]

VI. DIAGNOZA PROBLEMU

6.1. Charakterystyka problemu przemocy w rodzinie na poziomie ogólnopolskim

Diagnoza problemu przemocy w rodzinie w Polsce została przedstawiona w *Wynikach badań TNS OBOP* przeprowadzonych w 2007 r. dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej „Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie” oraz „Potrzeby szkoleniowe grup zawodowych ”pierwszego kontaktu” z przypadkami przemocy w rodzinie”. Celem pierwszego badania było rozpoznanie zjawiska przemocy w rodzinie – funkcjonujących stereotypów, postrzeganej społecznie skali zjawiska na różnych poziomach dystansu wobec przeciętnego człowieka (poziom kraju, województwa, miejscowości, najbliższej okolicy) oraz okoliczności towarzyszących przemocy w rodzinie na poziomie ogólnym, ale również z możliwością analizy na poziomie poszczególnych form przemocy (fizycznej, psychicznej, ekonomicznej czy seksualnej).

Uzyskane w badaniu wyniki pozwoliły na oszacowanie liczby ofiar oraz sprawców przemocy, ich charakterystykę, zmierzenie częstotliwości występowania przemocy oraz oszacowanie okresu, kiedy podobna sytuacja miała miejsce ostatnio.

Ponadto, celem badania była też kwestia przemocy dokonywanej pod wpływem alkoholu. W przypadku zdiagnozowania przemocy w rodzinie (zamieszkiwania w gospodarstwie domowym, w których dochodziło do przemocy – sprawca, ofiara, świadek przemocy wobec innych osób w gospodarstwie) pytano ponadto o korzystanie z pomocy różnych instytucji i organizacji oraz o ocenę skuteczności tej pomocy – jeśli z niej korzystano.

Pod kątem analizy sytuacji ofiar i sprawców, w kwestionariuszu wywiadu uwzględniono kwestie dotyczące sytuacji społeczno-demograficznej ludzi (ich płeć, wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania, wielkość gospodarstwa domowego, sytuację materialną, zdrowotną stan cywilny oraz obecność dzieci do 18 lat w gospodarstwie domowym).

Na podstawie tego badania, po przeprowadzeniu ankiet, stwierdzono:

- wciąż pokutuje w społeczeństwie przekonanie, że ofiary przemocy akceptują swoją sytuację (49%), co może wpływać na obojętność wobec przypadków przemocy w rodzinie obserwowanych w otoczeniu,
- częste jest zrzucanie na ofiary odpowiedzialności za doświadczaną przemoc – co czwarty respondent sądzi, że sprawca zaprzestanie przemocy, gdy nie będzie prowokowany (24%), tyle samo uważa, że strach przed poruszeniem pewnych problemów w rozmowie z mężem jest problemem żony,
- wciąż znaczna część społeczeństwa uważa za normalne podczas kłótni w rodzinie: obrażanie i wyzwiska (24%) oraz szarpanie i popychanie (18%). Powodem do niepokoju

mogą być dopiero siniaki i rany na ciele ofiary (16%), a więc przemoc kojarzy się przede wszystkim z przemocą fizyczną,

- dość niska jest świadomość tego, jak może przejawiać się przemoc ekonomiczna – co trzeci Polak (34%) wydziałanie pieniędzy i kontrolowanie wydatków współmałżonka uważa za przejaw gospodarności,
- znaczny odsetek, bo prawie dwie trzecie (64%) Polaków zna w swoim otoczeniu, sąsiedztwie takie rodziny, o których słyszeli lub wiedzą, że dochodzi w nich do różnych form przemocy,
- wśród znanych sobie rodzin, najczęściej badani dostrzegają występowanie przemocy psychicznej (52% respondentów stwierdziło, że znają takie rodziny, w których dochodzi do przemocy psychicznej) oraz fizycznej (44%),
- przypadki przemocy ekonomicznej (26%) oraz w szczególności seksualnej (9%) znane są mniejszej liczbie ankietowanych, być może dlatego, że są one łatwiejsze do ukrycia, być może rzeczywiście występują rzadziej; nie wykluczone też, że ma to też związek z wiedzą na temat tych form przemocy i brakiem umiejętności identyfikowania symptomów świadczących o przemoc ekonomicznej i seksualnej,
- kiedykolwiek jakiegokolwiek formy przemocy od członka rodziny doświadczył więcej niż co trzeci Polak (36%),
- ogólnie ponad dwie piąte (42%) Polaków zamieszkuje lub zamieszkiwało w gospodarstwie domowym, w którym dochodziło do przemocy (byli ofiarą przemocy, jej sprawcą lub świadkiem stosowania jej wobec innego członka rodziny),
- do bycia ofiarami przemocy najczęściej przyznają się kobiety (39%), mieszkańcy miast powyżej 500 tys.(42%),
- przemoc wobec dzieci jest zjawiskiem występującym stosunkowo często, 14% respondentów żyje w gospodarstwie, w którym ofiarą przemocy było dziecko,
- dzieci najczęściej padały ofiarą przemocy psychicznej (10% badanych deklaroowało, że w zamieszkiwanym gospodarstwie domowym ofiara przemocy emocjonalnej była osoba małoletnia) i fizycznej (7%), rzadziej ekonomicznej (3%) i seksualnej (mniej niż co setny),
- spożywanie alkoholu ma duży wpływ na występowanie przemocy w rodzinach. Okazuje się, że 46% ofiar – niezależnie od rodzaju przemocy – stwierdziło, że przynajmniej raz sprawca był w momencie zdarzenia pod wpływem alkoholu,
- poziom korzystania z pomocy różnych instytucji i organizacji rodzin dotkniętych przemocą jest bardzo niewielki – korzystała z niej jedynie co piąta rodzina (21%),
- uzyskiwana pomoc najczęściej ograniczała się do interwencji policji, ewentualnie sądu lub kuratora. Bardzo rzadko rodziny dotknięte przemocą korzystały z pomocy terapeutycznej, leczenia odwykowego, „Niebieskiej Karty” itp.

Badanie dotyczące potrzeb szkoleniowych polegało na zdefiniowaniu rozpoznania potrzeb szkoleniowych, ale także poznaniu szerszego kontekstu pracy, doświadczeń i ogólnych opinii na temat zjawiska przemocy i dopiero na podstawie tak szeroko rozpoznanego zagadnienia ustaleniu stanu aktualnego oraz oczekiwanego w zakresie pracy i pomocy w wypełnianiu zadań na rzecz ofiar, rodzin dotkniętych przemocą w rodzinie. Badanie zostało skierowane do sześciu grup zawodowych: pedagogów szkolnych,

policjantów, kuratorów, pracowników służby zdrowia, pracowników socjalnych z ośrodków pomocy społecznej, pracowników socjalnych z powiatowych centrów pomocy rodzinie.

Na podstawie przeprowadzonych ankiet stwierdzono:

- najczęściej reagują na przemoc respondenci z grup, które w swojej pracy powszechnie się z nią stykają, a pomoc rodzinom w sytuacji przemocy jest częścią ich obowiązków – policjanci, pracownicy socjalni ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz kuratorzy,
- pracownicy socjalni ośrodków pomocy społecznej nieco rzadziej niż w przypadku innych rodzajów przemocy są skłonni do podejmowania działań w związku z przemocą seksualną, a jeśli je podejmują to stosunkowo często uważają je za nieskuteczne,
- wszystkie grupy zgłaszały również problemy wynikające z braku odpowiedniej wiedzy, narzędzi, doświadczenia (różnych dziedzin, ale przydatnych podczas pracy z osobami i rodzinami, których dotyczy problem przemocy) – w szczególności pedagogzy szkolni, policjanci, pracownicy służby zdrowia i pracownicy socjalni,
- policjanci częściej niż inne grupy mówią o bezsilności i poczuciu braku wpływu; pedagogzy szkolni wspominają o złej współpracy pomiędzy instytucjami; pracownicy służby zdrowia o braku informacji o instytucjach, do których mogą kierować ofiary; pracownicy ośrodków pomocy społecznej o braku instytucji wspierających, a pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie o złych przepisach,
- identyfikowanie symptomów przemocy ekonomicznej i seksualnej to dziedzina, w której respondenci najniżej oceniają wiedzę osób należących do swojej grupy zawodowej,
- potrzeba szkoleń z zakresu przemocy w rodzinie jest powszechna, podobnie zainteresowanie uczestnictwem w nich; wszystkie badane grupy „pierwszego kontaktu” zgodnie mówiły o potrzebie szkoleń z zakresu przemocy w rodzinie; powszechnie też wyrażali gotowość uczestniczenia w tego rodzaju szkoleniach (w najmniejszym stopniu zainteresowanie nimi wyrażali pracownicy służby zdrowia),
- najważniejsze oczekiwania wobec szkoleń, to przede wszystkim informacje o tym, jak pomagać i reagować, jak pracować z ofiarą (ogólnie też: więcej na temat zachowań ofiar) oczekiwano też informacji na temat współpracy międzyinstytucjonalnej (zakresy kompetencji, kontakty, zasady współpracy) oraz o zagadnieniach proceduralno-prawnych (zmiany w przepisach, znajomość procedur itp.); często pojawiającym się oczekiwaniem wobec szkoleń było uwzględnienie elementów z zakresu psychologii, pozyskanie informacji na temat sprawców (ich zachowań, sposobów postępowania z nimi) oraz pozyskanie więcej wiedzy z zakresu rozpoznawania i diagnozowania symptomów świadczących o przemoc.

6.2. Skala przemocy w rodzinie w województwie lubuskim

Przemoc w rodzinie to ogromny problem społeczny, o którym niewiele się mówi i niewiele wie. Aby efektywnie zapobiegać tej patologii społecznej należy zrozumieć jej źródła, istotę i specyfikę.

Podczas lubuskiej konferencji pn. „Szczęśliwa rodzina – wolna od przemocy” zorganizowanej w 2008 roku przez Stowarzyszenie „Damy Radę” w Zielonej Górze (pod Patronatem Marszałka Województwa Lubuskiego) przedstawiono istotne dla regionu

informacje nt. skali przemocy w rodzinie. Według danych Stowarzyszenia, aż 69% osób przyznaje, że cały czas doświadcza bicia, szykanowania czy grózb. Prawie trzy czwarte mieszkańców stale spotyka się z przemocą domową. Województwo lubuskie znajduje się na trzecim miejscu w Polsce pod względem skali przemocy w rodzinie. Nasz region nazywany jest **czarnym punktem** na mapie kraju.

W Polsce nie ma jednolitego systemu, który zawierałby dane dotyczące przemocy w rodzinie. Oficjalne statystyki prowadzone przez Komendę Główną Policji obejmują wyłącznie zgłoszone przypadki, czyli takie, w których doszło do interwencji domowej i sporządzenia tzw. Niebieskiej Karty. Ujawniają one jedynie „czubek góry lodowej”, a nie rzeczywistą skalę tego zjawiska¹³.

Podstawą prezentowanych poniżej danych jest diagnoza sporządzona na podstawie informacji uzyskanych od Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp., Sądu Okręgowego w Zielonej Górze, Sądu Rejonowego w Gorzowie Wlkp., danych Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. oraz bilansu potrzeb.

6.2.1. Analiza zjawiska przemocy w rodzinie na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp.

Na podstawie zestawienia statystycznego Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp. dotyczącego interwencji domowych w województwie lubuskim wynika, że w 2007 r. przeprowadzono 27 663 interwencji, a w 2005 roku 28 930. Rok 2006 wyróżnia się, bowiem liczba interwencji w ciągu trzech porównywalnych lat jest największa i wynosi 30 068.

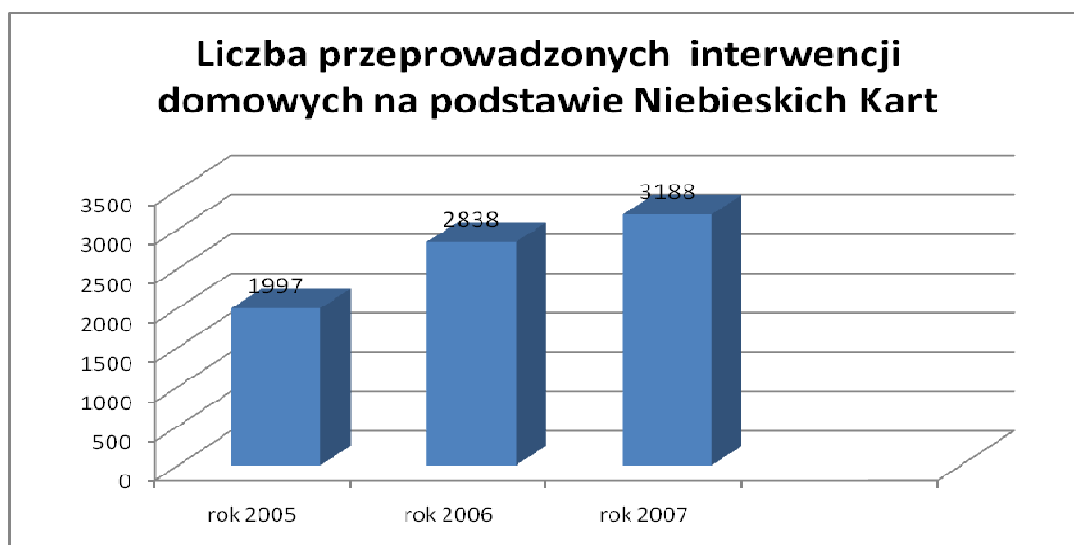
Bardzo istotnym elementem służącym przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, który angażuje różne instytucje i służby, przede wszystkim policję, pomoc społeczną oraz gminną komisję ds. rozwiązywania problemów alkoholowych jest procedura Niebieskich Kart. Jedynie policyjna procedura Niebieskich Kart ma charakter obligatoryjny. Określa ona zasady przeprowadzania interwencji domowych w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie, dokumentowania przebiegu tych interwencji oraz zasady prowadzenia dalszej pracy z rodziną¹⁴.

Według policyjnej Niebieskiej Karty stosowanej przez policję lubuską liczba interwencji domowych dotyczących przemocy w rodzinie wyniosła w 2005 roku – 1 997, 2006 roku – 2 838, w roku 2007 już 3188 – wykres nr 1. Jak widać liczba interwencji dotyczących przemocy domowych rośnie z roku na rok. Mówiąc o przemocy domowej większość przypadków, (aż 60%) zaistniała na terenie miast – wykres nr 2.

¹³ J. Różyńska, Niezbędnik pracownika socjalnego. Przemoc wobec kobiet w rodzinie, Warszawa 2007, s. 47-48.

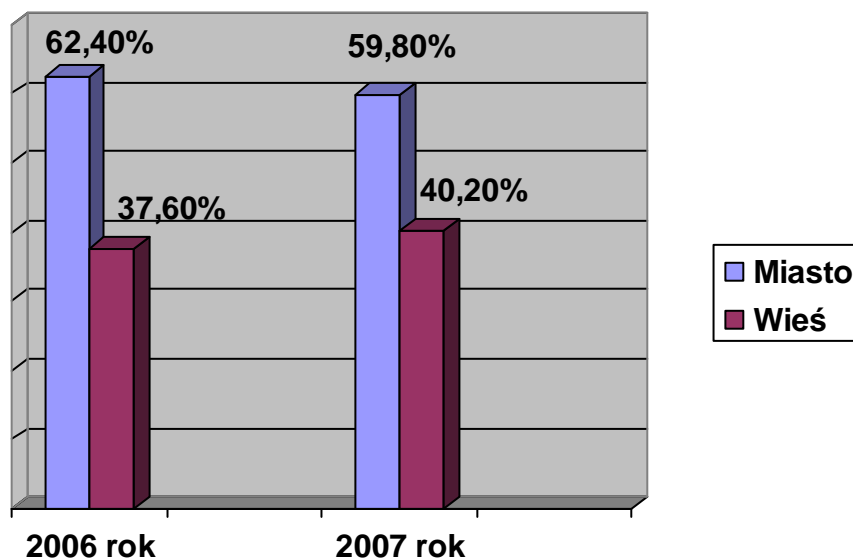
¹⁴ Op. cit., s. 89.

Wykres 1.

Wykres 2.

Interwencje w mieście i na wsi

Osobami pokrzywdzonymi w wyniku przemocy domowej najczęściej były kobiety stanowiły 61% ogółu przypadków.

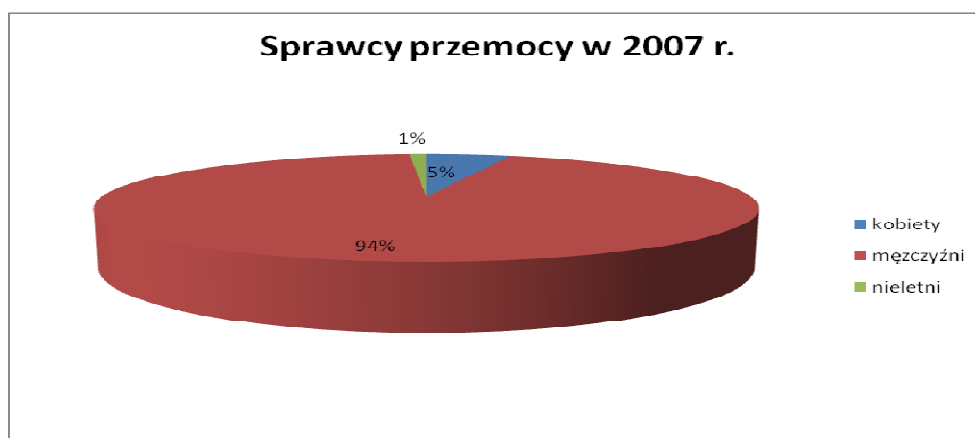
Duży procent, bo aż 22% stanowili małoletni do ukończenia 13 lat. Wśród ofiar również znaleźli się małoletni od 13 do 18 lat (11%) oraz mężczyźni (6%).

Wykres 3.

Wśród sprawców przemocy największą liczbę, bo aż 3 034, stanowili mężczyźni.

Wykres 4.

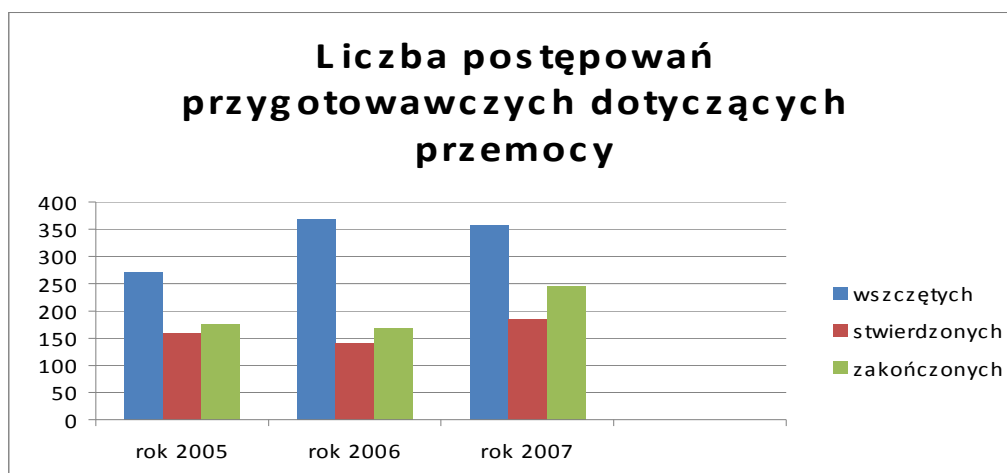

Jak wynika z danych statystycznych Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp., najczęściej przestępstw przemocy domowej dokonanych było przez sprawców znajdujących się pod wpływem alkoholu – 75%, pośród nich w 96% to mężczyźni.

Policja prowadzi również dane na temat liczby postępowań przygotowawczych (wynikających z art. 207 k.k.) dotyczących przemocy domowej wymieniając postępowania wszczęte, stwierdzone i zakończone.

W roku 2007 wszczęto 357 postępowań, z tego 246 postępowań zakończono – wykres nr 5.

Wykres 5.

Policja lubuska, w celu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, podjęła przedsięwzięcia profilaktyczne polegające na:

- **szkoleniach** – przykładem jest szkolenie interdyscyplinarne pod nazwą „Rozwój lokalnych systemów pomocy rodzinom dotkniętym problemem alkoholowym i przemocą w rodzinie” zorganizowanym przez Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp. przy współpracy Fundacji „Contra Crimen” oraz wsparciu finansowym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego. Jednym z wymiernych efektów szkolenia było powołanie w powiecie krośnieńskim zespołu interdyscyplinarnego na rzecz pomocy ofiarom przemocy w rodzinie;
- **działaniach edukacyjnych** z zakresu prawnych możliwości przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz możliwościach wsparcia ofiar przemocy przez instytucje pozapolicyjne – co roku 22 lutego Komendzie Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp. oraz w jednostkach terenowych Policji organizowane są punkty konsultacyjne dla ofiar przestępstwa, ze szczególnym uwzględnieniem ofiar przemocy w rodzinie. Policjanci do punktów konsultacyjnych zapraszają także specjalistów – psychologów, terapeutów, pracowników socjalnych, pracowników instytucji stale współpracujących z Policją np. PCPR, OPS, OIK, PPP oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne;
- **budowaniu lokalnych systemów pomocy** dla ofiar przemocy w rodzinie – czyli uczestnictwie w pracach interdyscyplinarnych zespołów pomocy ofiarom przemocy w rodzinie. Zespół składa się z pracowników z następujących grup zawodowych: policjantów, kuratorów, prokuratorów, pedagogów, przedstawicieli ośrodków pomocy społecznej i PCPR, a także niekiedy przedstawicieli lokalnych władz. Na terenie województwa lubuskiego funkcjonuje już 8 takich zespołów m.in.: w Słubicach, Żaganiu, Sławie i Strzelcach Krajeńskich. W roku 2007 zainicjowano utworzenie powiatowego zespołu interdyscyplinarnego oraz gminnego zespołu interdyscyplinarnego w Krośnie Odrz. W 2008 roku planowane jest utworzenie w dwóch kolejnych powiatach zespołów/grup Interdyscyplinarnych w Żaganiu i Żarach;
- **ocenie jakości pracy Policji** w zakresie postępowania wobec ofiar przemocy w rodzinie za pomocą badań społecznych oraz nadzoru nad realizacją procedury interwencji policji wobec przemocy w rodzinie pn. „Niebieska Karta”. Przykładem przeprowadzonego badania w kwietniu 2006 r. była ankieta „Ocena interwencji policji wobec przemocy

w rodzinie”. Przedmiotem badań była opinia społeczna mieszkańców województwa lubuskiego – ofiar przemocy w rodzinie. Wyniki badań wskazały na pozytywną pracę ocenioną jako dobrą, jeżeli chodzi o wypełnianie swoich służbowych obowiązków w zakresie postępowania wobec przemocy w rodzinie. Ankietowani w większości nie mieli zastrzeżeń dotyczących zachowania policjantów podczas przeprowadzenia interwencji. Policjanci okazywali należyne ofiarom przemocy w rodzinie szacunek i zrozumienie (59,3%), nie lekceważyli faktu stosowania przemocy w rodzinie (67,8%) oraz nie okazywali zniecierpliwienia (67,8%). Nadzór nad realizacją procedury Niebieska Karta polega na przeprowadzonych cyklicznie we wszystkich jednostkach powiatowych/miejskich woj. lubuskiego diagnozy realizacji tej procedury przez koordynatora wojewódzkiego ds. realizacji procedury interwencji Policji wobec przemocy w rodzinie pn. „Niebieska Karta”;

- **rozwoju współpracy policji polskiej z policją niemiecką** w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie – przykładem współpracy jest przeprowadzone spotkanie koordynatora wojewódzkiego ds. realizacji przemocy w rodzinie w siedzibie Krajowego Urzędu Kryminalnego w Dreźnie oraz ośrodka koordynacyjno-interwencyjnym przeciwdziałania przemocy domowej i prześladowania w Lipsku na zaproszenie Krajowego Urzędu Kryminalnego w Saksonii.

6.2.2. Analiza zjawiska przemocy w rodzinie na podstawie danych Sądu Okręgowego w Zielonej Górze oraz Sądu Rejonowego w Gorzowie Wlkp.

Sądy Rejonowe z okręgu Sądu Okręgowego w Zielonej Górze na podstawie orzeczeń wydanych w latach 2005-2007 przedstawiły w formie danych statystycznych zjawisko przemocy w rodzinie a przede wszystkim jej zapobieganie. Wśród przeprowadzonych spraw przez Sądy Rejonowe Sądu Okręgowego w Zielonej Górze osądzono w 2007 r. 398 osób, z których skazano 359 osób. Liczbę osób osądzonych i skazanych w latach 2005-2007 przedstawia wykres nr 6.

Wykres 6.

Większość wyroków (około 99%) kończyło się karą pozbawienia wolności, z czego 83% to kara od 6 miesięcy do 1 roku - wykres nr 7. Kary jednak te w bardzo dużej skali (około 88,5%) kończyły się warunkowym zawieszeniem wykonania kary. Bardzo istotną informacją dotyczącą osób karanych jest fakt, iż osoby te już mają za sobą wymierzone kary.

Wykres 7.

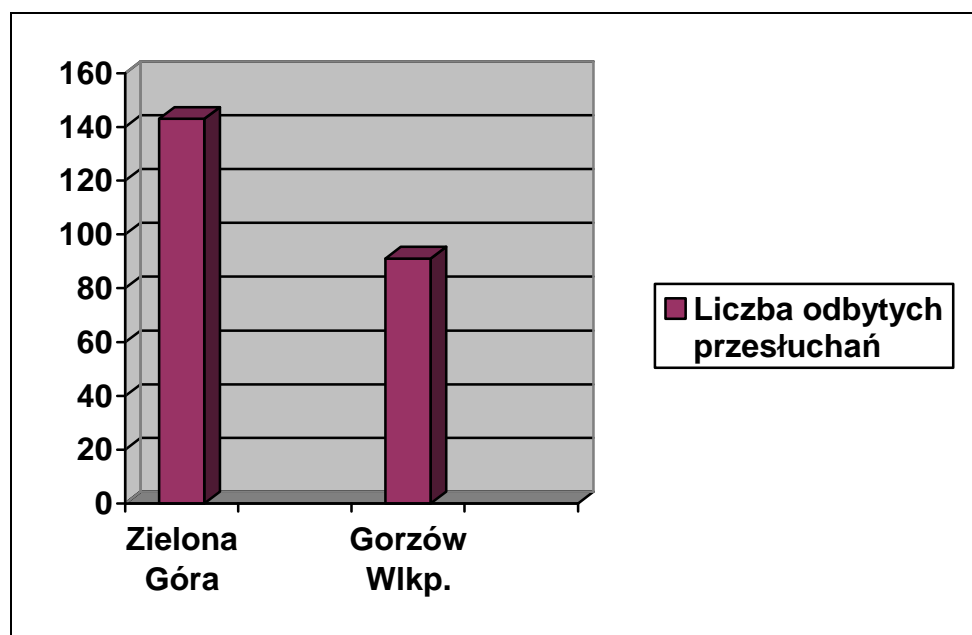

Według danych sądu poszkodowanymi najczęściej były kobiety. Stanowiły one 78% ogółu osób poszkodowanych. Na podstawie analizy danych z sądu w poszczególnych latach tj. 2005, 2006 oraz 2007 można zauważyć, iż największy procent osób osądzonych – 427, skazanych – 374, wymierzonych kar pozbawienia wolności – 366 oraz kobiet pokrzywdzonych – 341 występował w roku 2005. Dostyc znaczną różnicą charakteryzował się rok 2006, gdzie liczba osób osądzonych, skazanych i pokrzywdzonych była o wiele mniejsza niż w latach 2005 i 2007. Rok 2007 wskazuje tendencję wzrostową w stosunku do 2006 roku.

Zgodnie z prowadzoną statystyką Sądu Rejonowego w Gorzowie Wlkp. w 2008 r. z art. 207 §1-3 k.k. skazano 51 osób. W 69% wymierzono kary w zawieszeniu, w 22% kary pozbawienia wolności, w 6% kary ograniczenia wolności, w 2% kary w postaci grzywny, 2% postępowań umorzono.

Sądy Okręgowe w Zielonej Górze oraz Gorzowie Wlkp. posiadają 4 „Niebieskie pokoje”. Jeden znajduje się w Zielonej Górze, trzy w Gorzowie Wlkp. W 2007 r. w niebieskich pokojach odbyło się 234 przesłuchań – wykres nr 8.

Niebieskie pokoje w 2007 r.

6.2.3. Analiza zjawiska przemocy w rodzinie na podstawie „Bilansu potrzeb województwa lubuskiego w zakresie pomocy społecznej na 2008 rok”

Samorząd województwa, zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, sporządza każdego roku bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej. Wojewódzki bilans na 2008 r. sporządzony został na podstawie bilansów jednostkowych, opracowanych przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie. Potrzeby zostały ujęte odrębnie dla zadań i form pomocy realizowanych przez powiaty i gminy. W 2008 roku bilans potrzeb złożony przez ośrodki pomocy społecznej z województwa lubuskiego zawierał zagadnienia związane z przemocą domową. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nakłada na gminy konieczność stworzenia gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Z bilansu potrzeb wynika, że taki system funkcjonuje w 46 gminach województwa (w 2006 roku system taki powstał w 11 gminach), w 24 gminach działania składające się na ten system opisało w oficjalnym dokumencie. Działania podejmowane przez gminy w ramach tego systemu to m.in.: tworzenie i prowadzenie ośrodków dla ofiar przemocy w rodzinie, prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej, prowadzenie punktów informacyjno-konsultacyjnych, telefonów zaufania, akcje informacyjne w mediach,

kierowanie ofiar przemocy do ośrodków interwencji kryzysowej, współpraca z policją, prokuratorem i sądem, tworzenie systemu współpracy między wszystkimi instytucjami i placówkami, współdziałanie w realizacji programu „Niebieska Karta”, finansowanie terapii dla ofiar i sprawców przemocy, zabezpieczanie miejsc noclegowych, tworzenie zespołów interdyscyplinarnych, pomoc prawna, psychologiczna, programy profilaktyczne w szkołach, organizacja szkoleń.

Najistotniejsze problemy związane z systemem przeciwdziałania przemocy w rodzinie to m.in.: brak opracowanych procedur postępowania, które pozwoliłyby na sprawny przekaz informacji pomiędzy partnerami systemu i skuteczną pomoc oraz wsparcie ofiarom przemocy, trudna współpraca z wymiarem sprawiedliwości, przewlekłość procedur sądowych, trudna współpraca z ofiarami przemocy, brak dostatecznych środków na kompleksową pomoc osobom i rodzinom doświadczającym przemocy w rodzinie, brak środków na zatrudnienie specjalisty, trudności kadrowe i organizacyjne, niechęć rodzin do ujawniania przemocy w rodzinie, do złożenia doniesienia, częste wycofywanie się poszkodowanych, brak współpracy różnych instytucji, niedostawanie infrastruktury do potrzeb osób dotkniętych przemocą.

Ośrodki pomocy społecznej tworzące gminne systemy przeciwdziałania przemocy w rodzinie podejmują wiele starań, aby skutecznie przeciwdziałać przemocy w rodzinie na terenie swojej gminy. Znają dobrze wagę tego problemu i zdają sobie sprawę o potrzebie zapobiegania tej patologii.

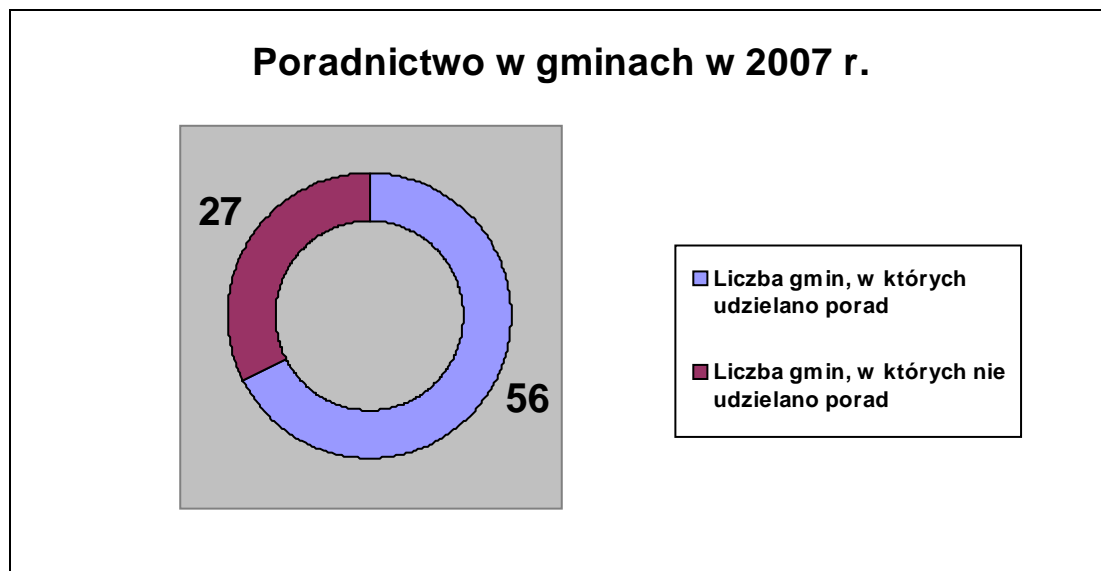
Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zobowiązuje również powiaty do wykonywania zadań z zakresu administracji rządowej. Jednym z zadań jest tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie. Z bilansu potrzeb wynika, że trzy powiaty wykazały potrzebę istnienia takich placówek, ale tylko jeden ma zabezpieczone środki w 80% na ten cel.

6.2.4. Analiza zjawiska przemocy w rodzinie na podstawie danych Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp.

Na podstawie badań własnych Wydziału Polityki Społecznej Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. z lat 2006-2007 oraz sprawozdań z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie zobrazowano skalę zjawiska przemocy w rodzinie w naszym województwie. Według danych odnoszących się do działań ośrodków pomocy społecznej w zakresie udzielania pomocy w 2006 roku taką pomoc uzyskało 386 rodzin (łącznie 1419 osób). Natomiast w 2007 roku pomoc udzielona przez ośrodki

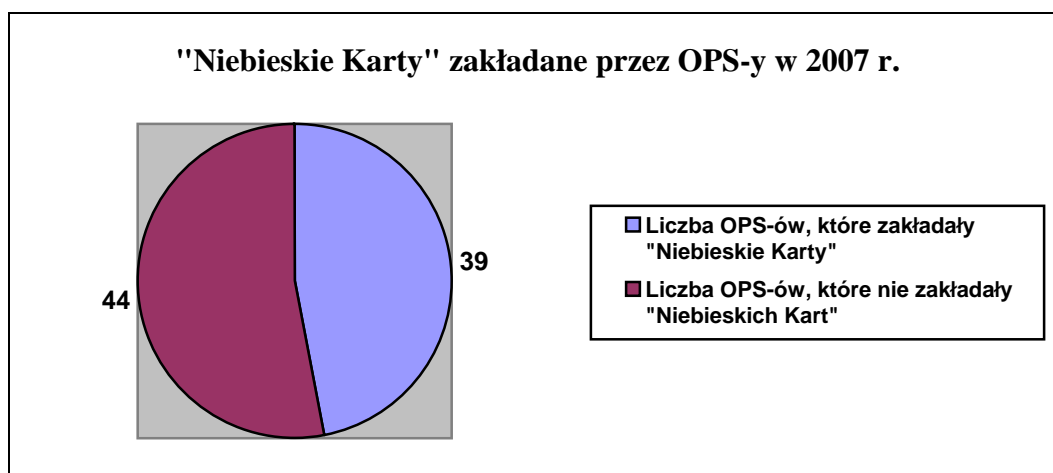
pomocy społecznej była stosunkowo mniejsza i udzielona była dla 286 rodzin (łącznie 1103 osób). W zakresie omawianego problemu gminy również udzielały porad. W 2007 roku 27 gmin udzieliło porad, pozostałe gminy takich porad nie udzieliło – wykres 9.

Wykres 9.

Ważnym narzędziem wykorzystywanym przez pracowników socjalnych podczas przeprowadzania wywiadów rodzinnych jest „Niebieska Karta”. Na podstawie danych wynika, że 36 ośrodków pomocy społecznej stosuje procedurę „Niebieskiej Karty”, nie stosuje jej jednak aż 44 ośrodków – wykres 10.

Wykres 10.

Innymi działaniami gmin oraz ośrodków pomocy społecznej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie to m.in.: kierowanie osób pokrzywdzonych do placówek stacjonarnych, udzielanie pomocy w uzyskaniu mieszkania socjalnego, działania terapeutyczne oraz prowadzenie punktów konsultacyjnych dla osób pokrzywdzonych. W 2007 roku 18 gmin skierowało 231 osób do placówek stacjonarnych, udzieliło mieszkania socjalnego 48 osobom, objęło działaniami terapeutycznymi 738 osób, 43 gminy prowadziły punkty konsultacyjne dla osób pokrzywdzonych.

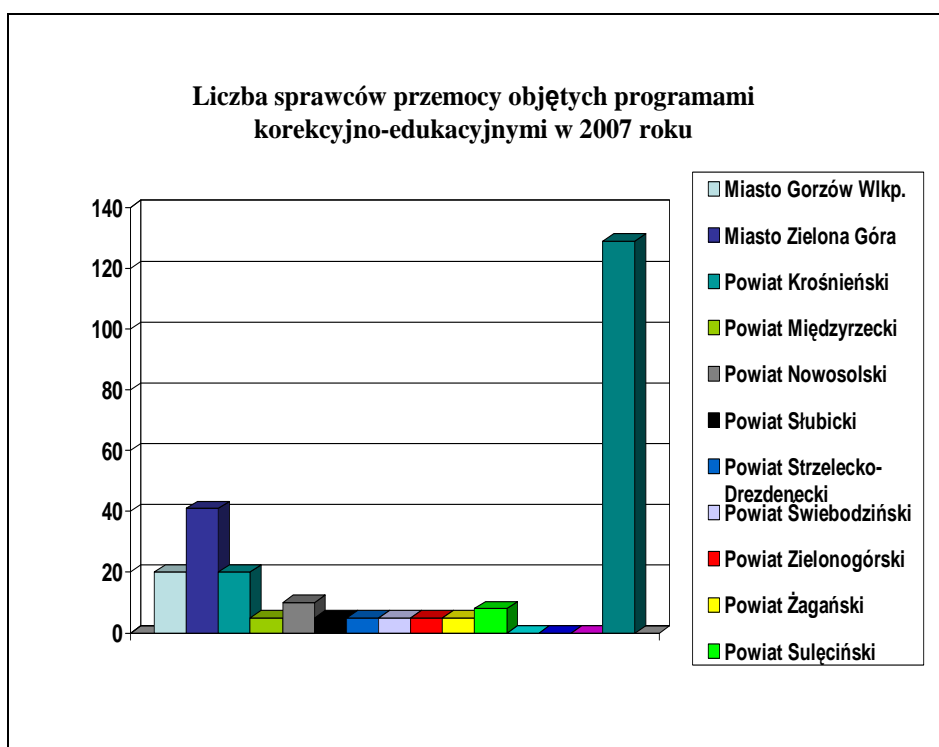
Badania własne Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. odnosiły się również do działań powiatu. W ramach tych działań wymienić należy prowadzenie całodobowych miejsc dla osób pokrzywdzonych:

- 78 miejsc w ośrodkach i punktach interwencji kryzysowej,
- 20 miejsc w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla osób pokrzywdzonych,
- 30 miejsc w domu samotnej matki.

Łącznie ze 128 miejsc skorzystało 300 osób.

Powiaty również skupiały się na działaniach skierowanych do sprawców przemocy, czyli na objęciu ich programami korekcyjno-edukacyjnymi – wykres 11.

Wykres 11.

Wobec sprawców prowadzone były także działania interwencyjne. Wobec 213 osób podjęto takie działania z czego 16 osób izolowano od swych ofiar, 17 osób wykonywało prace społecznie użyteczne.

6.2.5. Działania informacyjno-społeczne realizowane w województwie lubuskim według danych Raportu „Krzywdzenie Dzieci w Polsce”

Opracowany przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w 2008 r. Raport „Krzywdzenie Dzieci w Polsce” stanowi podstawę do stworzenia odpowiednich mechanizmów systemowych oraz zmian legislacyjnych mających na celu stworzenie spójnego systemu przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci.

Raport ten pozwala wyciągnąć wnioski w celu skutecznego przeciwdziałania zjawiska przemocy wobec dzieci, jak również pokazuje stosowanie dobrych praktyk w dziedzinie zapobiegania tego problemu podejmowane przez jednostki samorządu lokalnego.

Na terenie województwa lubuskiego działania pomocowe kierowane do dzieci krzywdzonych w wyniku przemocy podejmowane są na wszystkich poziomach organizacyjnych, tj. na poziomie gminnym, powiatowym i wojewódzkim. Na poziomie gminnym i powiatowym problemy rozwiązywane są z reguły na bieżąco, w oparciu o przepisy ustawy o pomocy społecznej, ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

• Działania profilaktyczne obejmują m.in.:

- poradnictwo świadczone rodzicom w dziedzinie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, wychowania, opieki, profilaktyki uzależnień, poradnictwo psychologiczne, pedagogiczne. Poradnictwo specjalistyczne świadczone jest w każdym z 14 powiatów w 47 punktach konsultacyjnych na terenie gmin, pogadanki, rozmowy z policją w szkołach i świetlicach,
- praca socjalna z rodzinami z zagrożonych środowisk (korzystających z pomocy społecznej ze względu na ubóstwo, niezaradność opiekuńczo-wychowawczą, uzależnienia): częstszy wgląd w te środowiska, patrole z policją,
- prowadzenie programów edukacyjnych dla rodziców: „Szkoła dla rodziców”, „Dzieci w sieci”, „Trening zastępowania agresji”, „Pokonać strach”, „Szkoła bez przemocy”, „Słoneczniej”, „Akademia sukcesu”, „Nie jesteś Niewidzialnym Dzieckiem”, „Wiem, nie Cierpię”, „Bezpieczne Dzieciństwo”, „Niezbędnik przedszkolaka”, „Tak dla dobra”, „Gniazdo Orła Białego”, „Pedofilii i Pornografii Dziecięcej Stop”, „Zły Dotyk”, „Nie czas na Picie - wybieram życie”, „Dotyk Dobry i Zły” – zaangażowanie we współpracę Policji, kuratorów, szkół, poradni psychologiczno-pedagogicznych, organizacji pozarządowych,
- samorządowe kampanie informacyjne, lokalne konferencje mające na celu uwrażliwienie lokalnej społeczności na przypadki krzywdzenia dzieci i w zakresie szybkiego reagowania, upowszechnianie informacji o instytucjach działających na rzecz ofiar przemocy w środowisku lokalnym oraz w skali kraju; dystrybucja ulotek, plakatów, włączanie się w kampanie ogólnopolskie „Małej jest kruche” dotyczącą uwrażliwiania

społeczeństwa na problem przemocy stosowanej wobec dzieci w ich domach rodzinnych, „Zareaguj! Nie przykładaj do tego ręki!” w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,

- świadczenie opieki, wsparcia, terapii, wyrównywania szans, diagnozowania rodziny w placówkach wsparcia dziennego (na terenie woj. lubuskiego zarejestrowanych jest 79 placówek wsparcia dziennego, funkcjonują ponadto świetlice nie zarejestrowane - prowadzone przez samorządy, organizacje pozarządowe, związki wyznaniowe),
- interdyscyplinarne szkolenia z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie pracowników pierwszego kontaktu (pracownicy socjalni, pedagodzy, policjanci) – w 2007r. przeszkolonych zostało 227 osób,
- kierowanie na leczenie odwykowe oraz do grup wsparcia osób uzależnionych oraz współuzależnionych.

• **Działania pomocowe organizowane przez instytucje udzielające wsparcia na rzecz dzieci krzywdzonych to przede wszystkim:**

- interwencje w sytuacji zgłoszenia faktu lub podejrzenia krzywdzenia dziecka oraz ochrona przed dalszym krzywdzeniem: pouczenie rodziców o naganności zachowania, konsultacje wychowawcze udzielane przez specjalistów (poradnie, szkoła), izolowanie dzieci od sprawców przemocy: umieszczanie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (15 placówek), rodzinach zastępczych (1.580 rodzin) ośrodki interwencji kryzysowej i punkty interwencji kryzysowej (9 placówek), Specjalistycznym Ośrodkiem Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie (1 placówka), domów samotnej matki (2 placówki), kierowanie spraw przeciwko sprawcom do sądów i prokuratur celem ograniczenia władzy rodzicielskiej, ustanowienia kurateli, sprawowanie nadzorów przez kuratorów rodzinnych nad prawidłowym wykonywaniem władzy rodzicielskiej, policyjny monitoring dysfunkcyjnych rodzin we współpracy ze szkołą, pomocą społeczną,
- organizowanie opiekunom dziecka profesjonalnej pomocy (socjalnej, prawnej, psychologicznej, poradnictwo) oraz zabezpieczenie potrzeb bytowych,
- świadczenia dzieciom pomocy psychologicznej, terapeutycznej, pedagogicznej (przez pedagoga szkolnego, w placówkach wsparcia dziennego, placówkach całodobowych, poradniach psychologiczno-pedagogicznych, rodzinnych, ośrodkach kuratorskich),
- zabezpieczanie dzieciom podstawowych potrzeb bytowych (udzielanie wsparcia rzeczowego, wyżywienia, odzieży, wyposażenia i dojazdu do szkoły), organizacji czasu wolnego, wypoczynku letniego, wspierania rozwoju osobistego, wyrównywanie deficytów rozwojowych.

• **Działania zespołów interdyscyplinarnych**

W samorządach gminnych funkcjonuje 14, zaś w powiatowych - 2 stałe zespoły interdyscyplinarne. W większości przypadków, w samorządach podejmowane są działania interdyscyplinarne, mające na celu skuteczne reagowanie w sytuacji krzywdzenia dziecka, na zasadzie ścisłej współpracy poszczególnych służb; skład tych zespołów jest uzależniony od sytuacji i potrzeb; współpraca służb często oceniana jest pozytywnie. Ponadto w placówkach świadczących pomoc dziecku krzywdzonemu funkcjonują zespoły

specjalistów, zajmujących się sporządzaniem diagnozy, opracowywaniem planu pomocy oraz monitorowaniem postępów oddziaływań terapeutycznych i oceną zasadności dalszych oddziaływań.

• **Działalność organizacji pozarządowych**

W województwie lubuskim, w obszarze pomocy społecznej, w zakresie podejmowania różnych działań na rzecz osób i rodzin znajdujących się w sytuacjach kryzysowych oraz zagrożonych i dotykanych przemocą w rodzinie deklaruje 46 organizacji pozarządowych. Podejmują one inicjatywy o dużym znaczeniu dla społeczności lokalnych, jak prowadzenie punktów konsultacyjnych, całodobowych placówek dla ofiar, specjalistyczne poradnictwo i grupy wsparcia dla ofiar, realizacja programów terapeutycznych, szkolenia dla służb stykających się z przemocą w rodzinie, w tym wobec dzieci, wydawanie poradników i broszur informacyjnych, przeprowadzanie kampanii społecznych.

6.3. Diagnoza zasobów instytucjonalnych

Działania mające na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie realizowane są przez różne podmioty, których zadaniem jest udzielanie wsparcia i pomocy osobom pokrzywdzonym oraz stosowanie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec sprawców przemocy. Takimi instytucjami na terenie województwa lubuskiego w następujących obszarach są:

- w obszarze ochrony zdrowia: zakłady opieki zdrowotnej zarówno publiczne, jak i niepubliczne – 1183,
- w obszarze pomocy społecznej: ośrodki pomocy społecznej – 83, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych – 83, powiatowe centra pomocy rodzinie – 14, ośrodki interwencji kryzysowej prowadzone jako jednostki organizacyjne pomocy społecznej – 7, ośrodki interwencji kryzysowej prowadzonej przez inne podmioty jako zadania zlecone – 2, organizacje pozarządowe – 80, wojewódzki ośrodek terapii i uzależnień – 1, placówki opiekuńczo-wychowawcze – 16, pogotowia opiekuńcze – 3,
- w obszarze wymiaru sprawiedliwości: sądy okręgowe – 2, sądy rejonowe – 12, prokuratury okręgowe – 2, prokuratury rejonowe – 12, komenda wojewódzka policji – 1, komendy miejskie policji – 2, komendy powiatowe policji – 10,
- w obszarze edukacji: przedszkola – 204, szkoły podstawowe – 361, gimnazja – 183, szkoły ponadgimnazjalne – 301, poradnie psychologiczno-pedagogiczne – 22.

6.4. Podsumowanie

Reasumując, należy zdać sobie sprawę z faktu, iż przedstawione dane odnośnie występowania zjawiska przemocy w rodzinie, jak i przedsięwzięć podejmowanych w celu jej ograniczenia nie odzwierciedlają rzeczywistej skali tego problemu. Stosowanie przemocy bardzo często identyfikuje się z mitem, że „przemoc w związkach to sprawa prywatna”. Faktem jest jednak, że przemoc to nie osobisty problem, tylko przestępstwo ścigane z urzędu (art. 207 k.k.). Nie zatrzymywana prowadzi do eskalacji i jest realnym zagrożeniem dla zdrowia i życia. Powoduje poważne urazy psychiczne. Gdy zabraknie skutecznej interwencji, prowadzi do eskalacji przemocy i nierzadko do zabójstwa¹⁵. Według danych TNS OBOP prawie dwie trzecie Polaków (64%) zna w swoim otoczeniu, sąsiedztwie, takie rodziny, o których słyszeli lub wiedzą, że dochodzi w nich do różnych form przemocy. Najczęściej jest to przemoc psychiczna, z którą w swoim otoczeniu zetknęła się ponad połowa (52%) Polaków. O rodzinach, w których dochodzi do przypadków przemocy fizycznej wie 44% badanych, a co czwarty (26%) zna rodziny dotknięte przemocą ekonomiczną. Najrzadziej zdarza się, żeby respondenci wiedzieli o sytuacjach przemocy seksualnej – osobiście zna przynajmniej jedną rodzinę, w której do niej dochodzi 9% ankietowanych.

Połowa Polaków (48%) zamieszkiwała lub mieszka w gospodarstwie domowym, w którym dochodziło do przypadków przemocy. Według deklaracji respondentów częściej narażeni na to byli mieszkańcy miast (51%) niż mieszkańcy wsi (44%). Najczęściej zamieszkiwały w takim gospodarstwie domowym osoby w złej sytuacji materialnej (56%) oraz rozwiedzione (74%). Województwo lubuskie również w tym względzie wskazuje na tendencję wzrostową (53%).

Ponad dwie piąte (42%) Polaków mieszkało lub mieszka w gospodarstwie domowym, w którym dochodziło do przemocy psychicznej, czyli albo sami byli ofiarą/sprawcą takiej przemocy, albo ofiarą była inna osoba z tego gospodarstwa. Co czwarty respondent ma doświadczenia dotyczące zamieszkiwania w gospodarstwie domowym dotkniętym problemem przemocy fizycznej (26%). Rzadziej zdarza się, żeby w gospodarstwach domowych ankietowanych dochodziło do przemocy ekonomicznej(14%) bądź seksualnej (4%).

Podsumowując diagnozę społeczną w zakresie przemocy w rodzinie należy uznać, iż zjawisko z dużym natężeniem występuje województwie lubuskim. W oparciu o nią można ocenić zasięg tego zjawiska, skuteczność podejmowanych działań przez różne instytucje, Diagnoza pozwala także na podejmowanie nowych przedsięwzięć i opracowania

¹⁵ J. Różyńska Niezbędnik pracownika socjalnego „Przemoc wobec kobiet w rodzinie”, Warszawa 2007, s. 39.

nowatorskich rozwiązań tego problemu. Województwo lubuskie wykazuje wysoki stopień znajomości problemu rodzin dotkniętych jakąkolwiek formą przemocy w rodzinie (69%). Bardzo charakterystycznym zjawiskiem jest wysoka skala przemocy wobec kobiet i dzieci. Wiele informacji wskazuje na bardzo niski poziom korzystania przez ofiary przemocy z pomocy różnych instytucji i organizacji pozarządowych. Ważną potrzebą wynikającą z diagnozy też jest kształcenie i szkolenie zawodowe kadr instytucji zaangażowanych w przemoc w rodzinie, utworzenie zespołów interdyscyplinarnych, edukacja społeczna oraz dalsza, pogłębiona współpraca z organizacjami pozarządowymi.

VII. ANALIZA SWOT ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE

Opracowana diagnoza problemu przemocy w rodzinie umożliwiła sporządzenie analizy SWOT, która określiła atuty i mankamenty analizowanego problemu, bariery i utrudnienia w przeciwdziałaniu przemocy. Analiza SWOT wyznaczyła także szanse, które odpowiednio wykorzystane staną się impulsem do rozwoju i osłabiać czynniki zewnętrzne negatywne oraz zagrożenia, czyli wszystko to co stwarza bariery i przeszkody w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Słabe strony:	Mocne strony:
<ol style="list-style-type: none">1. Zjawisko silnie zakorzenione w obyczajowości.2. Utrwalone i podtrzymywane poprzez mity i stereotypy.3. Słaba profilaktyka, reagowanie dopiero w sytuacji eskalacji przemocy w danej rodzinie.4. Zjawisko nierozpoznawalne, „nie nazwane po imieniu” nawet przez same ofiary, a szczególnie świadków i sprawców.5. Powszechny pogląd o braku konsekwencji ponoszonych przez sprawcę będący czynnikiem osłabiającym podejmowanie działań przeciwko niemu.6. Brak koordynacji działań poszczególnych służb.7. Niedostateczna pomoc specjalistyczna dla ofiar, lub jej brak, zwłaszcza w małych miejscowościach i na wsi (braki kadrowe, instytucjonalne).8. Zjawisko silnie powiązane z innymi szkodliwymi zjawiskami (uzależnienia, ubóstwo); może być zarówno ich skutkiem, jak i przyczyną.9. Niewykorzystywanie wszystkich dostępnych instrumentów (np. procedury „Niebieskiej Karty” dla pomocy społecznej).10. Nie realizowanie programów ochrony ofiar przemocy.11. Mała liczba organizacji pozarządowych zajmujących się	<ol style="list-style-type: none">1. Rozwijająca się działalność organizacji pozarządowych.2. Coraz więcej interdyscyplinarnych szkoleń dla służb pierwszego kontaktu.3. Przyjęcie przez Sejm ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w 2005 roku.4. Przyjęcie przez Rząd Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.5. Dążenie do zmian przepisów, które okazały się niedoskonałe w praktyce (ciągły monitoring).6. Kampanie społeczne: krajowe, wojewódzkie, powiatowe, gminne.7. Wzrastająca liczba zgłoszeń przypadków przemocy w rodzinie.8. Tworzenie lokalnych interdyscyplinarnych zespołów ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.9. Zjawisko coraz bardziej nagłaśniane przez media.

<p>wspieraniem ofiar przemocy w rodzinie, szczególnie ich brak na terenach wiejskich.</p> <p>12. Brak lokalnego spójnego systemu współpracy i przepływu informacji między podmiotami działającymi na rzecz rodzin zagrożonych przemocą.</p>	
<p>Zagrożenia:</p>	<p>Szanse:</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Zjawisko powodujące duże szkody społeczne, gdyż zaburza funkcjonowanie całych rodzin. 2. Sytuacja prawna i socjalno – bytowa sprawców jest przeważnie dużo lepsza niż ofiar. 3. Skutki zjawiska są ponoszone przez jego ofiary i świadków latami, nawet po ustaniu przemocy. 4. Rozciągnięte w czasie działania od ujawnienia przemocy do trwałej zmiany w sytuacji ofiary. 5. Niskie nakłady finansowe na walkę ze zjawiskiem. 6. Brak kompleksowej pomocy ofierze w rozwiązaniu problemu przemocy domowej – pomoc w ograniczonym zakresie. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Powszechne uznanie jego szkodliwości (oburzenie społeczne na nagłaśniane akty przemocy). 2. Tworzenie i realizacja na poziomie gminy spójnych systemów profilaktyki i przeciwdziałania zjawisku koordynujących działania wszystkich służb. 3. Zwiększający wskaźnik zaufania do instytucji udzielającej pomocy osobom pokrzywdzonym. 4. Szkolenia dla kadr pomocy społecznej, wymiaru sprawiedliwości, policji, ochrony zdrowia, placówek oświatowych z zakresu przeciwdziałania i reagowania na zjawisko. 5. Realna współpraca samorządów terytorialnych z innymi podmiotami realizującymi zadania wynikającymi z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. 6. Wdrożenie i realizacja programów korekcyjno - edukacyjnych dla sprawców przemocy. 7. Stworzenie dostępnej całodobowo bazy miejsc schronienia dla ofiar przemocy w tym szczególnie dzieci.

VIII. CELE PROGRAMU

Szczegółowa diagnoza problemu przemocy w rodzinie w województwie lubuskim dała podstawę sformułowania celów programu: głównego oraz operacyjnych.

Cel główny realizowany będzie za pomocą celów operacyjnych oraz wyznaczonych zadań.

Opracowane cele programu mają przede wszystkim ograniczyć skalę zjawiska przemocy w rodzinie oraz skutków stosowania przemocy.

W realizację celów operacyjnych oraz zadań programu zaangażowane zostaną różne podmioty, instytucje i organizacje, których zadaniem jest przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

CEL GŁÓWNY

Ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie oraz skutków stosowania przemocy w województwie lubuskim

Cel operacyjny 1.	Rozszerzenie oferty form pomocy i wsparcia dla osób uwikłanych w przemoc
Opis celu	Zapewnienie należytej opieki rodzinom, w których występuje przemoc.
Zadania	<ol style="list-style-type: none">1. Budowanie lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy poprzez tworzenie interdyscyplinarnych zespołów – cykl szkoleń dla pedagogów, policji, pracowników socjalnych, kuratorów, pracowników ochrony zdrowia, sędziów, prokuratorów.2. Opracowanie i realizacja programów skierowanych do osób pokrzywdzonych – cykl szkoleń.3. Usprawnienie procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie w gminie poprzez: wypracowanie systemów wspomaganie oraz spójny system współpracy pomiędzy podmiotami działającymi na rzecz rodzin zagrożonych przemocą.4. Rozwój form poradnictwa dla osób uwikłanych w przemoc.
Efekty	<ol style="list-style-type: none">1. Zwiększenie ilości zespołów interdyscyplinarnych.2. Rozwój współpracy interdyscyplinarnej w przeciwdziałaniu krzywdzeniu osób.3. Zwiększenie liczby przeprowadzonych szkoleń.4. Stworzenie sprawnego systemu pomocy rodzinom oraz osobom dotkniętym przemocą.
Podmioty uczestniczące	jednostki samorządu województwa, gminnego, powiatowego, policja, ośrodki pomocy społecznej, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, organizacje pozarządowe, placówki terapii uzależnień, sądy, prokuratura, placówki ochrony zdrowia, placówki oświatowe
Źródła finansowania	samorząd województwa, samorzady gmin i powiatów oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze unijne, budżet państwa

Cel operacyjny 2.	Wysoka jakość i skuteczność udzielanej pomocy rodzinom doznającym przemocy
Opis celu	Podnoszenie i doskonalenie umiejętności kadry. Rozwijanie współpracy z organizacjami pozarządowymi.
Zadania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zaangażowanie organizacji pozarządowych w: <ul style="list-style-type: none"> – realizację programów dla pokrzywdzonych osób, – realizację programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy, – organizowanie kampanii społecznych mobilizujących społeczność lokalną do aktywnego przeciwstawiania się przemoc w rodzinie, 2. Przeprowadzenie szkoleń w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> – interwencji w sytuacji przemocy, – rozpoznawanie i diagnozowanie symptomów świadczących o przemoc (dla kadry policji, pomocy społecznej, kuratorów, prokuratorów, lekarzy, pielęgniarek (w tym środowiskowych), pedagogów szkolnych, nauczycieli. 3. Wypracowanie standardów określonych procedur monitorowania i interweniowania w sytuacji przemocy domowej. 4. Przygotowywanie ekspertyz dotyczących problemu przemocy w rodzinie. 5. Gromadzenie danych na temat działań podejmowanych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
Efekty	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie efektywności prowadzonych działań – przy współdziałaniu sektora pozarządowego. 2. Podnoszenie jakości świadczonych usług przez kadre. 3. Zwiększenie liczby przeprowadzonych szkoleń.
Podmioty uczestniczące	jednostki samorządu województwa, gminnego, powiatowego, policja, ośrodki pomocy społecznej, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, organizacje pozarządowe, placówki terapii uzależnień, sądy, prokuratura, placówki ochrony zdrowia, placówki oświatowe, media regionalne
Źródła finansowania	samorząd województwa, samorzady gmin i powiatów oraz ich jednostki organizacyjne, środki organizacji pozarządowych, fundusze unijne, budżet państwa

Cel operacyjny 3.	Edukacja społeczna i promocja postaw społecznych oraz działań wolnych od przemocy
Opis celu	Podniesienie świadomości i poszerzenie wiedzy społeczeństwa na temat zjawiska przemocy oraz jego skutków.
Zadania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stworzenie bazy danych osób, miejsc, instytucji udzielających pomocy. 2. Edukacja środowiska lokalnego poprzez ulotki, plakaty, broszury, spotkania edukacyjne. 3. Propagowanie pozytywnych rozwiązań merytorycznych, organizacyjnych i prawnych związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. 4. Motywowanie społeczności lokalnych, mass mediów, organizacji i instytucji do podejmowania działań na rzecz ofiar przemocy ze szczególnym uwzględnieniem krzywdzonych dzieci.
Efekty	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zmiana postaw społecznych wobec zjawiska przemocy w rodzinie. 2. Podniesienie aktywności społecznej. 3. Stworzenie bazy internetowej umożliwiającej kontakt ze wszystkimi służbami i podmiotami w województwie lubuskim działającym na rzecz osób pokrzywdzonych. 4. Wydanie informatora zawierającego wykaz adresowy podmiotów zajmujących się problemem ograniczenia i przeciwdziałania zjawiska przemocy w rodzinie.
Podmioty uczestniczące	jednostki samorządu województwa, gminnego, powiatowego, policja, ośrodki pomocy społecznej, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, organizacje pozarządowe, sądy, prokuratura, placówki ochrony zdrowia, placówki oświatowe
Źródła finansowania	samorząd województwa, samorzady gmin i powiatów oraz ich jednostki organizacyjne, środki organizacji pozarządowych, fundusze unijne, budżet państwa

Cel operacyjny 4.	Poszerzenie wiedzy nt. zjawiska przemocy wśród dzieci, młodzieży – ograniczenie występowania zachowań agresywnych wśród uczniów
Opis celu	Kształtowanie właściwych postaw zaufania i szacunku, budowanie wśród dzieci i młodzieży autorytetów oraz wskazywanie sposobów rozwiązywania konfliktów
Zadania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Edukacja uczniów o zagrożeniach płynących przemocy w rodzinie i w szkole oraz propagowaniu zachowań sprzyjających pozytywnym postawom rodzinie. 2. Plakaty, ulotki, informatory. 3. Zorganizowanie szkoleń dla kadry pedagogicznej.
Efekty	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podniesienie świadomości dzieci i młodzieży w zakresie poszanowania praw człowieka, kształtowania właściwych postaw wobec drugiej osoby oraz pozytywnych form rozwiązywania konfliktów. 2. Zwiększenie liczby przeprowadzonych szkoleń.
Podmioty uczestniczące	jednostki samorządu województwa, gminnego, powiatowego, placówki oświatowe, organizacje pozarządowe
Źródła finansowania	samorząd województwa, samorzady gmin i powiatów oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze unijne, budżet państwa

Cel operacyjny 5.	Rozwój instytucji świadczących profesjonalną pomoc osobom pokrzywdzonym oraz ich rodzinom
Opis celu	Rozwój bazy lokalowej, poprawa jakości pracy podmiotów zaangażowanych w przemoc. Stwarzanie odpowiednich warunków dostępu do odpowiednich instytucji.
Zadania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie punktów konsultacyjno-informacyjnych dla osób uwikłanych w przemoc w rodzinie – telefon zaufania. 2. Tworzenie Ośrodków Wsparcia dla Ofiar Przemocy. 3. Rozwój Ośrodków i Punktów Interwencji Kryzysowej.
Efekty	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie efektywności pracy instytucji zajmujących się udzielaniem pomocy osobom pokrzywdzonym. 2. Wzrost liczby instytucji działających na rzecz osób pokrzywdzonych oraz prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc.
Podmioty uczestniczące	jednostki samorządu województwa, gminnego, powiatowego, policja, ośrodki pomocy społecznej, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, organizacje pozarządowe, placówki terapii uzależnień, sądy, prokuratura, placówki ochrony zdrowia
Źródła finansowania	samorząd województwa, samorzady gmin i powiatów oraz ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, budżet państwa, fundusze unijne

Cel operacyjny 6.	Wypracowanie wspólnych działań przez organizacje pozarządowe
Opis celu	Zwiększenie aktywności sektora pozarządowego. Promowanie partnerstwa między organizacjami pozarządowymi oraz wymianę doświadczeń w rozwiązywaniu problemów.
Zadania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwój wiedzy oraz wymiana doświadczeń poprzez udział w konferencji na temat zjawisk przemocy w rodzinie. 2. Przeprowadzenie cyklu szkoleń dla przedstawicieli organizacji pozarządowych zaangażowanych w problem przemocy w rodzinie. 3. Tworzenie pomocy wolontariackiej na rzecz dzieci osób pokrzywdzonych.
Efekty	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozszerzenie współpracy z organizacjami pozarządowymi. 2. Zwiększenie liczby przeprowadzonych szkoleń. 3. Pozyskanie wolontariuszy. 4. Wzrost aktywności sektora pozarządowego.
Podmioty uczestniczące	Jednostki samorządu województwa, gminnego, powiatowego, policja, ośrodki pomocy społecznej, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, organizacje pozarządowe, placówki terapii uzależnień, sądy, prokuratura, placówki ochrony zdrowia, placówki oświatowe
Źródła finansowania	samorząd województwa, samorządy gmin i powiatów oraz ich jednostki organizacyjne, środki organizacji pozarządowych, fundusze unijne

IX. DZIAŁANIA KOREKCYJNO-EDUKACYJNE WOBEC SPRAWCÓW PRZEMOCY

9.1. Podstawowe założenia ramowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie

Założenia ramowych programów korekcyjno-edukacyjnych uwzględniają wytyczne Ministra Pracy i Polityki Społecznej określone w rozporządzeniu z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych do tworzenia modelowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Programy stanowią część systemu działań skierowanych na przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i dopełnienie form administracyjno-prawnych podejmowanych wobec sprawców przemocy. Podstawowym celem tych działań jest powstrzymanie sprawców i zakończenie przemocy w rodzinie za pomocą: uzyskania przez sprawców świadomości własnych przemocowych zachowań wobec członków rodziny, naukę umiejętności służących rozwiązywaniu konfliktów bez użycia agresji i konstruktywnego wyrażania uczuć, promocji pozytywnych postaw, a w szczególności poczucia odpowiedzialności za własne czyny. Istnieje więc konieczność zapobiegania przemocy i zwalczania jej negatywnych skutków za pomocą szerokich działań wobec sprawców przemocy uwzględniających prowadzenie bezpośrednich oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, jak i doskonalenie procedur interwencyjno-prawnych.

Opracowanie merytorycznej części programów i ich realizacja należąć będzie do realizatora zadania. Specyfika zadania wymaga działań typowo psychologicznych, czyli konieczności zapewnienia profesjonalnego przygotowania prowadzących.

9.2. Podstawowe założenia programu

- Bezpieczeństwo ofiar przemocy domowej stanowi podstawowy priorytet.
- Programy powinny przyczyniać się do zmian w postawach i zachowaniach oraz zwiększać poczucie odpowiedzialności za własne czyny.
- Sprawcy przemocy uczestniczący w programach powinni być traktowani w sposób nienaruszający ich godności.
- Utrzymanie współpracy i komunikacji między programami dla sprawców a programami i placówkami zajmującymi się pomaganiem ofiarom przemocy na danym terenie.
- Motywowanie realizatorów programów do odpowiedzialnego przestrzegania standardów etycznych i pragmatycznych opartych na aktualnej wiedzy i badaniach.
- Zbiór podstawowych przekonań i sądów dotyczących mechanizmów przemocy domowej:
 - przemoc domowa jest wyuczonym zachowaniem, które przynosi zyski i straty dla sprawcy,
 - przemoc domowa jest tolerowana i wzmacniana przez postawy i poglądy wielu ludzi często zakorzeniona jest we wzorach postępowania przekazywanych z pokolenia na pokolenie,
 - przemoc domowa jest szkodliwym i raniącym nadużywaniem siły i władzy oraz dążenia do kontrolowania współmałżonki/ współmałżonka, partnerki/partnera, dziecka lub sytuacji rodzinnej,
 - można nauczyć się nie stosowania przemocy, nigdy nie należy godzić się na przemoc i rezygnować z jej powstrzymania,
 - stosowanie przemocy w żadnym przypadku nie może być usprawiedliwiane stwierdzeniem, że było skutkiem prowokacji ze strony ofiary,
 - korzenie przemocy domowej tkwią w stereotypach kulturowych i obyczajowych dotyczących płci, rasy, orientacji seksualnej, które usprawiedliwiają dyskryminację jednostek i grup społecznych,
 - stosowanie przemocy domowej jest wyborem, za który sprawca ponosi odpowiedzialność moralną i prawną,
 - podstawowym celem działań korekcyjno – edukacyjnych jest zmiana zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie, a w rezultacie długofalowy efekt powstrzymania sprawców i zakończenia przemocy, a także zwiększenie ich zdolności do samokontroli agresywnych zachowań i konstruktywnego współżycia w rodzinie.
- Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych uwzględnia podejmowanie działań w następujących obszarach:
 - edukacji na temat skutków stosowania przemocy, stereotypów, które usprawiedliwiają stosowanie przemocy oraz sposobów eliminowania agresywnych reakcji,
 - rozpoznawania i zmian systemu przekonań i postaw osobistych za pomocą badania osobistego systemu przekonań, postaw i nastawień emocjonalnych, które inicjują i wzmacniają stosowanie przez nich przemocy oraz promowania wartości i postaw, które stanowią konstruktywną alternatywę wobec postaw wspierających przemoc,
 - zmiany behawioralno-poznawcze polegające na ćwiczeniu nowych konstruktywnych form myślenia i reagowania, kontroli nad krzywdzącymi zachowaniami.

- Sprawca musi przyjąć do świadomości istotę i konsekwencje swoich czynów. Za przemoc odpowiedzialny jest tylko i wyłącznie on.
- Realizacja oddziaływań korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, stanowi element systemowego podejścia do problemu zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie wymaga rozwijania spójnego i wielopoziomowego systemu opartego o:
 - sieć specjalistycznych instytucji,
 - wykwalifikowanych specjalistów,
 - szeroki wachlarz form pomocy,
 - jasne i skuteczne procedury interwencyjne, administracyjne i prawne,
 - kompleksowe strategie działań wypracowane na podstawie rzetelnej diagnozy problemu przemocy i realizowane w drodze interdyscyplinarnej współpracy służb.

9.3. Realizacja programu

- Program powinien być realizowany w formie działań psychologicznych, edukacyjnych i socjalizacyjnych, ukierunkowanych na taką zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc, który zmniejszy ryzyko dalszego stosowania przez nie przemocy oraz zwiększy ich zdolność do samokontroli agresywnych zachowań i do konstruktywnego współżycia w rodzinie.
- Tworzenie przez instytucje i organizacje realizujące programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie systemu monitorowania zachowania związanego z przemocą u osób uczestniczących w programie, w trakcie trwania programu i do 3 lat po jego zakończeniu oraz współpraca z instytucjami i organizacjami prowadzącymi programy przeciwdziałania przemocy i pomagania ofiarom przemocy w rodzinie.
- Opracowanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych należy do jednostek powiatowych.

9.4. Adresaci programu

Adresatami są osoby dorosłe, które identyfikują się z problemem przemocy, wykazują motywację do terapii oraz:

- osoby skazane za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywające karę pozbawienia wolności w zakładach karnych,
- osoby skazane za czyny związane ze stosowaniem przemocy, wobec których sąd zawiesił warunkowo wykonanie kary, zobowiązując ich do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym,
- osoby stosujące przemoc, które uczestniczą w terapii uzależnienia od alkoholu – w tym przypadku oddziaływania korekcyjno-edukacyjne stanowią uzupełnienie podstawowej terapii,
- osoby stosujące przemoc zgłaszające się do uczestnictwa w programie w wyniku innych okoliczności.

9.5. Zasady uczestnictwa w programie

- Uczestnictwo w programie traktowane jest jako oddziaływanie korygujące jego niepożądane i szkodliwe zachowanie oraz postawy. Nie jest jednak formą osobistej psychoterapii sprawcy. U osób z zaburzeniami emocjonalnymi realizacja programu korekcyjno-edukacyjnego stanowi uzupełnienie lub kontynuację uczestnictwa w programach udzielających pomocy psychologicznej czy psychoterapeutycznej.
- Dla każdego programu korekcyjno-edukacyjnego dla sprawców przemocy w rodzinie powinny być opracowane regulaminy uczestnictwa w formie dokumentu podpisywanego przez uczestników. Regulaminy takie powinny obejmować: szczegółowe zasady naboru, selekcji, wymogi formalne dotyczące systematycznej obecności w zajęciach, obowiązek bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach, zobowiązanie do powstrzymywania się od przemocowych zachowań i postaw w kontaktach z członkami rodziny i z innymi ludźmi, wymóg uznania osobistej odpowiedzialności za fakty stosowania przemocy w rodzinie.
- W przypadku osób, których uczestnictwo związane jest z decyzjami sądu ograniczającymi wolność osobistą, regulamin powinien przewidywać sankcje za uchylanie się od udziału w programie.
- W przypadku osób, których uczestnictwo podjęte zostało z własnej decyzji fakt uczestnictwa powinien być objęty tajemnicą, z wyłączeniem możliwości informowania instytucji i organizacji, które skierowały do programu jak również członków rodziny.
- Do udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych nie mogą być przyjmowane osoby:
 - z poważnymi zaburzeniami emocjonalnymi,
 - chore psychicznie,
 - uzależnione od alkoholu lub środków psychoaktywnych, które nie odbyły podstawowego etapu leczenia.

9.6. Zasady prowadzenia zajęć

- Podstawową formą pracy korekcyjnej są spotkania grupowe. Pożądane jest jednak również prowadzenie pracy indywidualnej. W minimalnym zakresie, spotkania indywidualne powinny otwierać i zamykać uczestnictwo w programie korekcyjno-edukacyjnym. Zarówno jedna, jak i druga forma oddziaływania na sprawcę wymaga dokonania rozpoznania diagnostycznego. Dla zaplanowania adekwatnych działań wobec sprawcy niezbędne jest zebranie informacji na temat funkcjonowania sprawcy, jego sytuacji rodzinnej i zawodowej, specyfiki stosowanej przemocy oraz cech osobowościowych istotnych dla prowadzenia pracy korekcyjnej.
- Programy korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie nie prowadzi się w miejscach, w których udziela się pomocy i wsparcia ofiarom przemocy w rodzinie.
- Realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinna być prowadzona przez osoby z wyższym wykształceniem, które ukończyły specjalistyczne przeszkolenie w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz praktycznych metod oddziaływań psychologicznych.

- Realizatorzy programów powinni utrzymywać kontakt z osobami wobec których sprawcy uczestniczący w programie stosowali przemoc – formy tego kontaktu powinny chronić bezpieczeństwo ofiar i dostarczać rzetelnych informacji o zachowaniu uczestników programu wobec członków swej rodziny.
- Zajęcia powinny być prowadzone w małych grupach (od 10 do 15 osób).
- Łączny czas programu powinien obejmować nie mniej niż 60-120 godzin zajęć, a przerwy między zajęciami nie powinny być dłuższe niż tygodnie.

9.7. Cele i rezultaty oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych

9.7.1. Cele oddziaływań:

- powstrzymanie osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem tej przemy,
 - rozwijanie umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie,
 - kształtowanie umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez używania przemy w rodzinie,
- uznanie przez osobę stosującą przemoc w rodzinie faktu stosowania tej przemy,
- zdobycie i podniesienie wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemy w rodzinie.

9.7.2. Rezultaty oddziaływań:

- zwiększenie poziomu wiedzy sprawców na temat przemy,
- wzrost świadomości stosowanych zachowań przemocowych,
- wzrost liczby sprawców potrafiących kontrolować swoje agresywne zachowania oraz rozwiązywać konflikty bez użycia przemy,
- zmniejszenie społecznej tolerancji dla przemy w rodzinie,
- utworzenie grup korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemy,
- wzrost liczby specjalistów przygotowanych do realizacji programów korekcyjno-edukacyjnych,
- mniejsza liczba sprawców przemy.

X. SPOSÓB REALIZACJI PROGRAMU, MONITOROWANIE, ZARZĄDZANIE I EWALUACJA

Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie stanowi interdyscyplinarną strategię działań mających na celu ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie oraz skutków jej stosowania w województwie lubuskim.

Program będą realizować: samorządy terytorialne i ich jednostki organizacyjne, instytucje oraz podmioty zobligowane do podejmowania działań w tym zakresie oraz organizacje pozarządowe.

Wielofunkcyjny charakter programu oraz zbiór celów i zadań zaplanowanych na poziomie ogólnym, umożliwi dostosowywanie podejmowanych działań do lokalnych potrzeb. Cele programu będą realizowane w formie pracy ciągłej przez cały okres programowania.

Zadania wynikające z Programu będą finansowane z wykorzystaniem wielu źródeł określonych w preliminarzu wydatków opracowanych na dany rok.

Program będzie monitorowany oraz ewaluowany corocznie w formie rocznego sprawozdania, stanowiącego integralną część sprawozdawczą ze Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2005-2013.